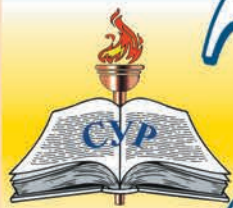
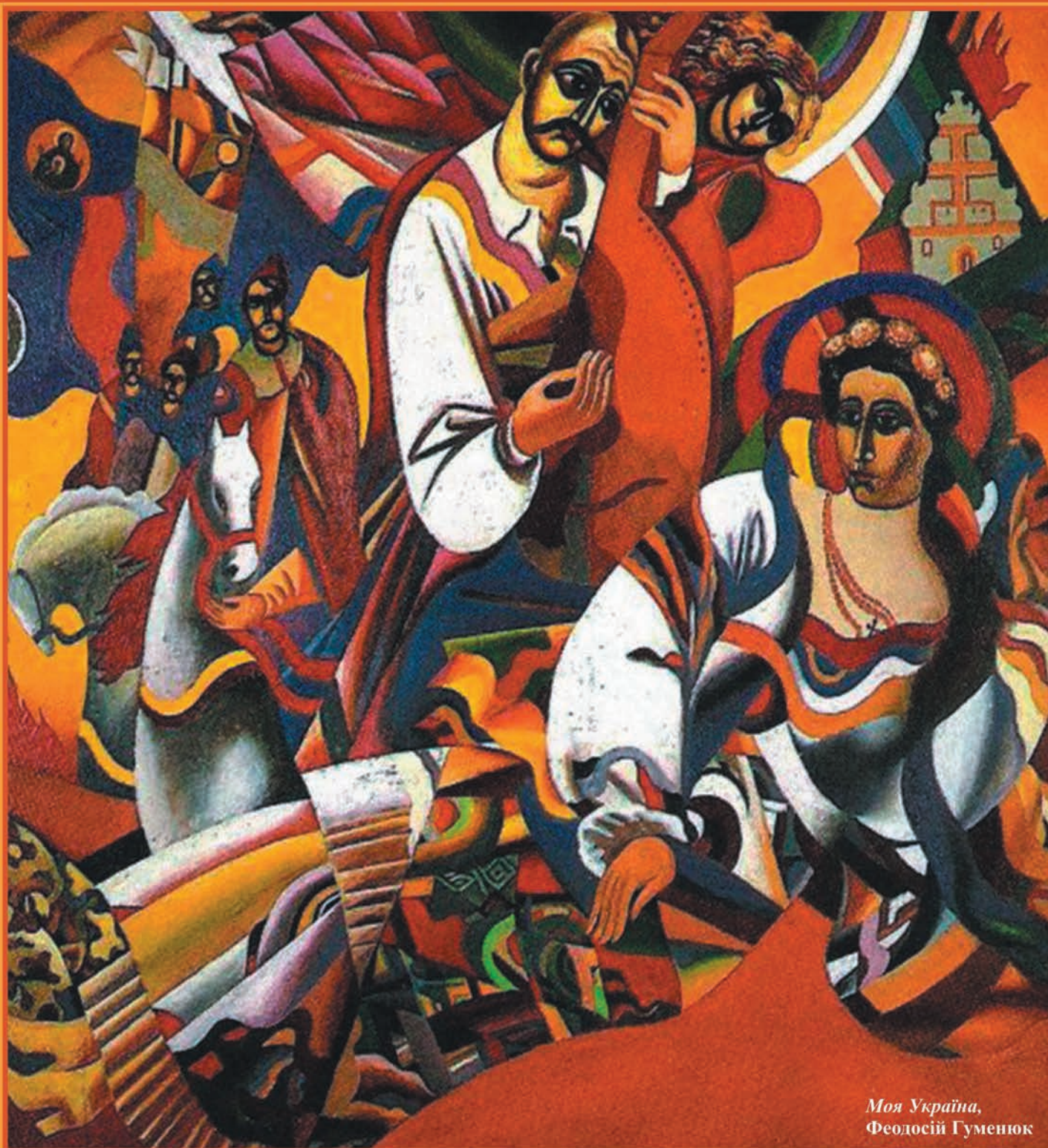

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXI рік видання. № 326-327, серпень-вересень, 2021

*Моя Україна,
Феодосій Гуменюк*

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевчук

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redacția:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *Повісті Івана Франка з легендарною основою (До 165-річчя від дня народження)*
- ❖ *Вітаємо ювіляра: матеріали до 75-річчя Івана Ковача*
- ❖ *Світла поезія неволі, смутку, скарги і надії другого «Кобзаря» 1847 – 1850 років (III)*
- ❖ *Із книжкового потоку – 2019/2020*
- ❖ *Переосмислення історії Карпатської України*
- ❖ *Береги Василя Довгого*
- ❖ *IV Національний фестиваль українського театру*
- ❖ *Письменницькі рефлексії Василя Кліма*
- ❖ *Роман і людина (Оповідання)*
- ❖ *Із сучасної румунської поезії: Ніколета Кресте*
- ❖ *Пацієнтка (Уривок з новели)*
- ❖ *Я, Митуса, співець галицький*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Лісоруби (Народна драма)*
- ❖ *Електрична лампа (Оповідання)*

років Незалежності України

24 серпня Україна відсвяткувала 30-ту річницю проголошення незалежності! Ідеали тих, хто сприяв створенню незалежної української держави три десятиліття тому, залишаються знаковими й сьогодні. І своїми зусиллями українські лідери зобов'язані виправдати очікування пересічних людей, які хочуть жити у справді демократичній та європейській країні, об'єднані навколо національних символів.

У Союзі українців Румунії українська влада має і завжди матиме надійного союзника в досягненні цілей України щодо європейської та євроатлантичної інтеграції. Водночас СУР і надалі рішуче діятиме як місток між двома народами, українським та румунським, з багатою культурою, історією та традиціями, сприяючи розвитку та зміцненню двосторонніх відносин між Румунією та Україною та повному використанню їхнього потенціалу.

Щиро вітаємо усіх українців з Днем Незалежності України! Бажаємо вам процвітання й, особливо, миру! Многая літа тобі, Україно! Многая літа вам, українці, де б ви не знаходились!

*Голова Союзу українців Румунії,
депутат Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ*

Усе моє, все зветься Україна

Буває, часом спігну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво, –
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є – дорога, явори,
усе моє, все зветься – Україна.
Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори

Ліна КОСТЕНКО

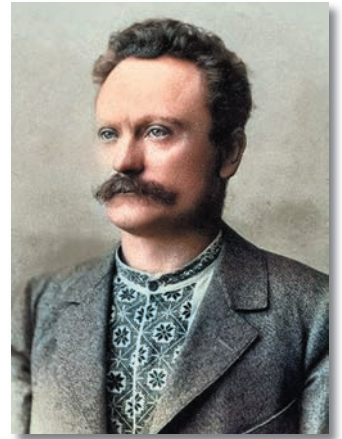
Живи, Україно, живи для краси,

Для сили, для правди, для волі!..
Шуми, Україно, як рідні ліси,
Як вітер в широкому полі.
До суду тебе не скують ланцюги,
І руки не скрутять ворожі:
Стоять твої вірні сини навкруги
З шаблями в руках на сторожі.
Стоять, присягають тобі на шаблях
І жити, і вмерти з тобою,
І прапори рідні в кривавих боях
Ніколи не вкрити ганьбою!

Олександр ОЛЕСЬ

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 165-річчя від дня народження ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

27 серпня ц.р. сповнилося 165 років від дня народження видатного українського поета, прозаїка, драматурга, літературного критика, публіциста, перекладача, науковця, громадського і політичного діяча Івана Франка, доктора філософії (1893), доктора габілітованого (1895), дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка (1899), почесного доктора Харківського університету (1906), члена Всеукраїнського Товариства «Просвіта». Його творчий доробок польською, німецькою, російською, болгарською, чеською мовами, за приблизними оцінками налічує кілька тисяч творів загальним обсягом понад 100 томів. Усього за життя Франка окремими книгами й брошурами було понад 220 видань, у тому числі понад 60 збірок його оригінальних і перекладних творів різних жанрів.

Магдалина ЛАСЛО-КУЦЮК

ПОВІСТІ ІВАНА ФРАНКА З ЛЕГЕНДАРНОЮ ОСНОВОЮ

З ранньої молодості Франко мав сильний потяг до романтичних сюжетів. Спочатку він нагромаджував різні пригоди, маючи як зразок романи Е. Т. А. Гофмана та Ежена Сю. Редактор його першого роману «Петрії і Довбушуки» (1876), редактор журналу «Друг» О. Дольницький у своїх спогадах, написаних у 1927 році й збережених у рукописі, засвідчує: «Особливо Франко відзначався великою фантазією у своїй повісті «Петрії і Довбушуки», так що я вважав за вказане не раз цілі уступи пропускати, бо здавались мені зафантастичними, неймовірними». Первісний рукопис, що знаходився у Дольницького, згорів під час війни, так що не можемо собі скласти уяву про те, що було спочатку в тексті.

Але і так твір, який з'явився, переобтяжений сюжетними ходами. Те саме можна сказати й про його другий романтичний твір – повість «Захар Беркут». Коли йому звернули на це увагу, він відповів, що твір, справді, задовгий, але йому не вистачає часу його скорочувати. Цим Франко підтверджує ірраціональний характер його способу творчості. Раціонали складають собі план, за яким пишуть, а ірраціонали кілька разів переписують свої твори, щоб вони вийшли більш сконденсованими. Це, звичайно, не означає, що тут вирішує тільки тип. Леся Українка, яка була типом раціональним (Гюго), у листі до Кобилянської визнає, що їй довелося багато працювати над остаточним текстом «Камінного господаря», щоб твір вийшов більш стислим.

Типові психологічні риси, які визначили особливість Франка-романіста в роки молодості, слід шукати в іншому місці – у його особливостях як статика. Але це

визначилося з роками, все більше йому йшлося про те, щоб дійти до суті, і романтичних ідей залишалось чимраз менше. Тоді як повістярі динамічного типу не можуть загнздати свою тенденцію описати в найбільших деталях всякі пригоди, цікаві для читача, який шукає в романах розваги, для письменника, як Франко, який хоче дати своїми творами поживу для думки, все це перестає бути самоціллю. Це лише приманка. Досить порівняти романтичні твори Франка з «Трьома мушкетерами» Олександра Дюма-батька, переповненими всякими пригодами, функціональність яких годі розуміти, щоб побачити різницю між статичним типом і динамічним в епічній творчості.

Як відмічає Тарас Пастух у своїй статті «Типологія героїв у романістиці Івана Франка», у романі «Петрії і Довбушуки» ми знаходимо тип фатальної жінки (Дося Кралінська), образ «нової людини» в постатях Андрія Петрія та Ісаака Бляйберга-Довбушука, патологічний тип в особах Демки Довбушука і його дружини. Всі ці три типи ми знайдемо у подальших творах Франка, але більш ускладнені психологічно. «Петрії і Довбушуки» – це творча лабораторія, у горнилі якої й формувався Франко-романіст, який на комбінаціях цих трьох типів, які робились поступово менш пласкими, стали круглішими (за термінологією Е. Фостера), будував сюжети своїх подальших творів, щоб вивести з них певні ідеї, певну суспільну програму.

Не випадково підставу для цього твору утворила народна легенда про Довбуша, на якій автор розробляв плетиво сюжетних ліній.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ До 165-річчя від дня народження ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Як виявили дослідники, легенда хоча і менш відома, є канвою, на якій писався наступний великий епічний твір Франка – повість «Захар Беркут», на якій ми і зупинимось.

Ця повість писалася для конкурсу, оголошеного журналом «Зоря». Йшлося про три премії за повісті з народного життя, чи теперішнього, чи минулого. По можливості, переважати повинна була ідеальна сторона, світлі прояви життя як взірці, гідні наслідування. Оголошення з'явилося у ж. «Зоря» № 17 за 1882 рік, а за перші 15 днів у листопаді повість була написана. У листі до Михайла Павлика від 12 листопада 1882 р.

Франко писав: «Щодо конкурсної повісті, яка за умовою конкурсу повинна бути ідеальна з життя, а ще ліпше з бувальщини нашого народу», відзначаючи: «Отже я пишу повість історичну з XII віку (напад монголів) та ідеальну (по розумінні характерів, хоч реальну по методу написання, як і Флоберова «Саламбо»), у котрій стараюсь, на підставі тих небагатьох історичних актів про давнє громадське життя, показати життя самоуправне, безначальне і федеральне наших громад, боротьбу елемента вічево-федерального з деструктивним князівсько-боярським, і в кінці з руйнівною силою монголів. Повість та, хоч і містить у собі багато історичної та неісторичної декорації, все-таки надіюсь збудить живий інтерес у сучасних людей, не те, що, наприклад, «Чорна рада».

Франко конкурс не виграв вірогідно тому, що журі здогадалось, яка була підстава написання твору. Це були федеративні ідеї Драгоманова та історична візія Миколи Костомарова. Костомаров з великим захопленням писав про демократичний устрій російських торговельних міст Пскова і Новгороду, яких він протиставляв деспотичному управлінню московських великих князів і пізніше царів, феодальному устрою середньовіччя в цілому. Існує у Карпатах місцевість Тухля близько до Болехова, але жодна історична праця, жоден літопис не знає про те, що там існувала колись демократична громада. Такий тип устрою не знають селянські громади. До речі, ідеалізацію селянських

громад, общин Франко міг знайти скоріше всього у народників, знову таки не в автентичних історичних джерелах. Початковий літопис, а також і Галицько-Волинський літопис розповідають хіба про свавілля князів, про усобиці, про боротьбу за владу і вотчини, яка спонукала хіба до злочинства, а не до об'єднання та солідарності в умовах небезпеки монгольської навали. До речі, Галицько-Волинське князівство впало через внутрішні причини, через міжусобну боротьбу бояр, і останній князь був отруєний боярами. Коротше кажучи, твір не був історичним. Як виявили дослідники творчості Франка, твір мав як

Афіша американсько-українського художнього фільму 2019 року режисерів Ахтема Сеїтаблаєва та Джона Вінна, екранізації однойменної історичної повісті «Захар Беркут» Івана Франка. Гасло фільму – «У свободі моя сутність». У міжнародному прокаті фільм відомий під назвою «The Rising Hawk» («Зринаючий яструб»).

підставу народну легенду, при чому це була легенда, відома Франкові ще з дитинства. Це відображено в юнацькій поемі Франка «Пани Туркули» і в публікації у ж. «Життя і слово» легенди, почутої Франком від свого батька. У горах жили брати Туркули, які посварились між собою й один прогнав другого. Прогнаний брат перебрався до діда. Це був час нападу татарів, і він пішов до них, щоб навчити їх, як зайняти фортецю Башево або Дашево над рікою Бар, яка була неприступною через те, що село оточували води. Молодший прогнаний брат привів татар до лісу, де був підземний хід, який вів до фортеці. Вони справді тим ходом проникли до фортеці, перебили всіх людей, окрім прогнаного старшого брата, який підпалив бочку з порохом. Все полетіло в повітря і нападники загинули, а разом з ними й брати Туркули.

Цю легенду Франко модифікує, додаючи до неї динамізуючий елемент, розроблений ним, вірогідно, на основі однієї легенди з польських Татр, записаної у 1853 р. польським письменником-романтиком Северином Гощинським. Там ідеться про долину Косценіско, названу так тому, що там зогнили кості людей під час однієї з війн, бо перед загрозою прибуття численніших від себе військ противника, жителі підпустили їх близько і закрили їх відступ у тісному місці, загативши його брилами й закидавши їх камінням.

(Продовження на 18 с.)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Іван КОВАЧ – відомий український поет, прозаїк, літературний критик, журналіст, культурний діяч, головний редактор часопису «Вільне слово» – сповнив 75 років.

Народився Іван Ковач 29 серпня 1946 р. в селі Копачеле Караш-Северинського повіту Румунії.

Дебютував у 1966 р. на сторінках газети «Новий вік», згодом друкувався у колективних збірниках «Ліричні струни» (1968), «Наші весни» (1972), антології «Балада місця: Українська поезія в Румунії», (1975), а також в альманасі «Обрії» (1979 – 1989) і, звичайно ж, у журналі «Наш голос».

За 55 років творчої діяльності видав 16 збірок поезії, прози та літературної критики. Тричі став лауреатом Премії Спілки письменників Румунії (1977, 1985, 2006), а також лауреатом Чернівецької обласної премії імені Юрія Федьковича (2016). Нагороджений Грамотою Кабінету Міністрів України (2001), Почесною Грамотою і Золотою медаллю Товариства «Україна – Світ», медаллю Національної спілки письменників України «Почесна відзнака» (2020).

Володимир АНТОФІЙЧУК

УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІВАНА КОВАЧА

...Книги, як і люди, мають свою долю. Вони з'являються на світ унаслідок утілення зерна задуму, виношеного в серці автора чи упорядника. Потім – шлях до читача, що пролягає від видавництва до безпосередньої взаємодії із читацькою рецепцією. Тому коли нарешті тримаєш у руках книгу, коли пальці ніжно дотикаються обкладинки, здається, що чуєш тепло того, хто так ретельно, трепетно і з любов'ю причетний до її з'яви. Саме на такі одкровення навіює двотомна антологія української поезії «Сміються, плачуть солов'ї», укладена Іваном Ковачем і видана в Бухаресті упродовж 2010 – 2014 рр. Це насправді вивірена камертоном власного серця, пропущена крізь призму сприйняття громадянина й філолога поезія українських класиків і наших сучасників.

Перед упорядником постало вельми непросто завдання: знайти той принцип, за котрим можна було б відібрати твори великих мистців для репрезентативної антології. І тут насправді допомогло і власне розуміння, закорінене в глибинах генетично-архетипних, і фахові підходи професійного вченого-літературознавця. Звернімо увагу: антологія має авторську дефініцію «Українська поезія в портретах-просвітліннях». Вдало підібране слово – «просвітління» – безпомилково вказує саме на той принцип, яким керувався укладач при доборі текстів та написанні лаконічних, але містких заміток про творчість того чи того автора.

Але чому саме рядки із поезії Олександра Олеся стали заголовними для книги? Бо вони, на мою думку,

багато промовляють українському серцю, душі, що відірвана від отчої землі, однак лине до неї своїми ностальгійними спогадами й думками. Крізь віддалі часу, через вершини високих гір і стрімкий лет річок, крізь шуми урбаністичного ефіру лунає солов'їний спів як поклик праматірної землі, луною озивається в генах, осяває душу незмірною любов'ю. Певне, тому й «портрети-просвітління».

«В чистому сріблї-злотї великої української поезії» – так озаглавлена передмова до всього двотомного видання. Здавалося б, досить проста й непримітна назва. Однак вона не випадкова: адже виразно перегукується із назвою усієї антології, бо відфольклорний образ «срібла-злата» запускає в підсвідомості читача архетипний ключ до сприйняття уміщених тут текстів як «золотої жили» єдиного, життєдайного пласту української духовності, культури в цілому. Так, немає тут акценту на кривавому потові, з якого зродилася наша громадянська поезія, на лихолітті, крізь яке довелося їй пробиватися... Натомість сприймається її священнодійство, оповите ореолом казковості й таємничості. Урешті, в короткому форматі цієї антології інші акценти, мабуть, і не були б виграшними: «Читаючи та перечитуючи історичних і прижиттєвих, сучасних українських класиків, щоразу проймаємось відчутністю висотної немеркнучості, зерничної, глибинної одержимості, новоджерельних відкриттів»¹. Як відлунує, резонує увесь корпус авторських неологізмів із зауваженням нами вище! Український дивосвіт поезії струменить чистими джерелами, містить у зернятках

¹ Ковач І. «В чистому сріблї-злотї великої української поезії...» *Українська поезія в портретах-просвітліннях*. Т. 1. Бухарест, 2010. С. 5. Далі, покликаючись на це видання, в дужках зазначатимемо тільки том і сторінку.

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

образів безкінечність світу! У цій «маленькій особистій антології», як наголошує сам укладач, – «повсюдно глибока й змістовна метафора, завжди сучасна», в основі якої – «цілісність «українського сенсу» серед многочисельних символік та животрепетних сенсів світу» (Т. 1, с. 6).

І перший такий животрепетний сенс українства – материнство. Високе покликання людини бути спів-Творцем із Господом. «Ох діти! Діти! – Велика Божа благодать!» – так називається коротка стаття, що передує тематичній добірці віршів і уривків із творів Тараса Шевченка, присвячених матері й дитині. Уже наче й загальновідомі факти про постать жінки-матері в «Кобзарі», про глибинну пошану великого національного мистця до материнства. Однак вибір для антології саме такого ракурсу представлення нашого поета видається дуже вдалим, бо розвиває, продовжує довірливо-інтимну настроєву ноту, закладену в перших рядках вступної статті до всієї антології. Іван Ковач знаходить і тут свій, оригінальний підхід: звертається до тих фактів із біографії Кобзаря, які розкривають, «яким було конкретне спілкування Тараса з дітьми у своїм оточенні, в його житті як такому» (Т. 1, с. 8). Тут наведено цікаві свідчення Олександра Афанасьєва-Чужбинського, Шевченкового сучасника; фрагмент зі спогадів Агати Ускової, дружини коменданта Новопетровського укріплення про те, як тяжко Тарас Григорович переживав смерть її сина, маленького Дмитрика; уривки зі спогадів Наталки Полтавки (української письменниці Симонової Надії), врешті автор дає слово самому Шевченкові – цитує листи поета до Варфоломея Шевченка, де поет журиться відсутністю родини, дітей.

Прагнення концептуально об'єднати усі постаті антології виявилось у майстерності презентації митців та їх творчості. «В інстинкті величі» – стаття про Івана Франка. У цій короткій розвідці акценти розставлені на складниках, що в горнілі долі генія склали формулу його геніальності: Праця й Наука. З Франкового дитинства Іван Ковач вибирає свідоме прагнення Яця-коваля віддати сина в науку. Відтак червоною ниткою на трьох сторінках цієї невеличкої презентації поета проходить наголошування його титанічної праці. Прикметно, що автор зупиняється і на стильовій еволюції Франка-мистця, і на його громадянському розвої (як багато важить тут вдало наведена цитата – усього кілька штрихів, а скільки сконденсовано закладеної інформації: «Саме

Франку належить ідея поширення вживання назви «українці» замість «русини», як за традицією називали себе галичани». Ось ще, до прикладу, із «Одвертого листа до галицької української молоді»: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими, а українцями без соціальних кордонів»).

Іван Ковач представив у антології чільні Франкові збірки, вибравши із них знакові поезії. Тут і «З вершин і низин», і «Зів'яле листя», і «Мій Ізмарagd», і «Semper tigo». Тобто презентовано тут і громадянську, і філософську, й інтимну лірику. Цікаво, що поезії ніби зумисне підбрано так, щоб підсилити Франків заклик: «Сам над собою запануй».

Творчість Лесі Українки Іван Ковач закономірно розглядає «У символах мистецтва». Фахові зауваги філолога про природу мистецтва

романтизму цікаві й сучасні, вони позначені прагненням зануритися в глибини компаративного аналізу, адже розмірковуючи про природу генія, автор аналізує два вершинні твори знакових поетів української й румунської літератури: «Лісову пісню» Лесі Українки й «Лучафера» Міхая Емінеску. Іван Ковач з великою любов'ю пише про ці яскраві твори, виявляючи в них риси модерного письма й вічні ідеї. «Всі романтики творили міфи, що перетворювались в універсальні

символи», – ніби підсумовує автор свої роздуми про Лучафера й Мавку, звертаючись до широких філософських розмірковувань про природу мистецтва романтизму: «Метафоричність романтичного персонажа підказує таємничість істоти-генія, її зворушливу недугу в багатощості протиріч. І тому, що генії першорядно алегоричні персонажі, представляючи собою обов'язково узагальнюючі ідеї. Ноти фантастичного присутні навіть на землі, а космічність почуттів йтиме по шляху суб'єктивізму філософської думки, стилізація фольклорних моделей стає прийомом, коли ідеї не цікавять умовний зміст, а те, що з нього випливає» (Т. 1, с. 33).

Прикметно, що в короткім нарисі автор зумів сказати й про символізм образу Мавки, і про міфологізм народних символів, що втілилися в Лесиних мікро- й макрообразах, і про особливості світогляду самої поетки, про суголосність образу Мавки з душею Лесі, як і про автобіографізм Лучафера Міхая Емінеску: «Поетеса, власне, відтворює в образі Мавки свій образ, який мусить здаватися ідеальним у своїй трагічності. Те ж саме, мабуть, з Лучафером Емінеску» (Т. 1, с. 34).

(Продовження на 8 с.)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

УКРАЇНЬСЬКА ПОЕЗІЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ІВАНА КОВАЧА

(Продовження з 7 с.)

Філософськими роздумами про «трагічність генія», про народження із творчих мук – з «першоджерела» – «нових джерел», які «дальшатимуть новими потенціалами напруженості почуттів, здобуваючи цілющі сходи до п'єдесталів душі» підсумовує Іван Ковач коротку, однак цікаву й змістовну розвідку про двох авторів величних творів, що передує вміщеним в антології уривкам із «Лісової пісні».

Обсяг антології не дозволяв укладачеві вмістити все, що хотілося б його душі. Однак Іван Ковач, коротко окресливши вектор розвитку модерної української поезії, згадавши творчі постаті «молодомузівців», «жреця краси» Миколу Вороного, «вразливого співця» Богдана Лепкого, Олександра Олеса, «який віддав талант на послуги національного ідеалу, народних зривів, а вже згодом – і добі розчарувань», володаря «дзвінкої музики слова» Григорія Чупринку, чиє життя передчасно обірвало більшовицька куля, наступну презентацію присвячує поетові, рання творчість якого символізувала молодість душі світу.

Розвідка «Молодий я, молодий» передує добірці творів Павла Тичини. Уривки із поеми «Золотий гомін», інтимна лірика («Ви знаєте, як липа шелестить...», «Десь на дні мого серця», «О люба Інно...»), пейзажна («А я у гай ходила»), громадянсько-патріотична («На майдані», «Пам'яті тридцяти») – такий добір творів Павла Тичини покликаний представити поета багатомірною й багатогранно, передати і настрої «національної провесни», що пробудила радісні передчуття «наближуваної всеочисної грози», й космічного оркестру гармонії «Сонячних кларнетів», і музику звучання поетових образів, бо, як слушно зауважує Іван Ковач, «сама евфонія слова мелодійного – суверенна прикмета ранньої творчості поета» (Т. 1, с. 50).

У розвідці-презентації «Молодий я, молодий» упорядник антології окреслює основні віхи творчого шляху Павла Тичини й трагічний «злам» поета сталінізмом, перетворення його музи на блазня тоталітарної системи. Однак добірка творів поета, запропонована в антології, презентує Павла Тичину раннього, ще сповненого «музики сфер», «барвозвуків» і «діонісійської стихії, що не знає полярностей» (Василь Стус). І на власне запитання – «до якого напрямку належить Павло Тичина» – автор відповідає: «панмузичний він точно-точнісінько!» (Т. 1, с. 52).

Непомилкове Ковачеве чуття філолога, глибокого і тонкого знавця поезії виявилось й у тому, що з Павлом Тичиною одразу ж на сторінках антології «сусидить» ще один екстраординарний майстер слова – Микола Ба-

жан. «Інтуїтивізм, бароко, романтизм» – філософсько-стильові виміри, у координатах яких розгортається презентація творчості Миколи Бажана. Акцент – на «високому артистизмі» мистця, що виявився й у рецепції його слова іншими учасниками літературного процесу, сучасниками поета, зокрема «ваплітянами» та «романтиками вітаїзму». «Родзинкою» епізоду сприймається тут розповідь про те, як після прочитання Миколою Бажаном «Гофманової ночі» Микола Хвильовий на очах у друзів «буквально упав до ніг поета».

Зостановляється автор і над тим, чому Бажанові «дивом-дивним вдалося не попасти під московську кулю, за ґрати чи на Соловки»: «Такі часи, що навіть і самовимогливість була байкою, а честь – химерною, і втекти – нікуди, навіть якщо ти й бажав би такого... З одного боку – дуло револьвера, а з другого, – високі державні премії, а також «визнання». Однак Миколу Бажана, підкреслює Іван Ковач, «величає й визначає не «колаборація», а творчість, її верховні верхів'я» (Т. 1, с. 62). Дослідник особливо наголошує у творчому спадку митця на такі знакові твори – «Гетто в Умані», «Розмова сердець», «Гофманова ніч», «Сліпці», «Смерть Гамлета», переклади Ш. Руставелі, О. Пушкіна, А. Навої, А. Міцкевича, Ю. Словацького, Ц. Норвіда, Данте, Г. Гейне, Р.-М. Рільке та ін.

Заслуговують на увагу й міркування автора про стильові парадигми творчості Миколи Бажана з акцентом на неповторності його індивідуально-авторського стилю: «Отже: футуризм, експресіонізм, бароко і романтизм? Напевно, стиль Миколи Бажана – це стиль доби та її порогів в інтуїтивній ємкості, стиль великого Поета самостійницької, наскільки це було можливо, й вельми дарчої Музи...» (Т. 1, с. 63).

Усього чотири Бажанові поезії представлено на сторінках антології. Але які! Три досконалі взірці сонетної майстерності – «Папороть», «Любисток», «Залізнякава ніч», де філігранна майстерність архітектоніки помножена на дивовижні макро- й мікрообрази, де оживає далина історії наших предків у «просвітліннях»-сплесках весільного кола молодих древлян, у смутковій княжожі безіменної коханки, у динаміці й напрузі вибуху коліївщини, коли «хитнувся гвалт стривожених церков». І четверта поезія – «Дорога», що в ній – пророцтво безкінечності дороги власної, і взагалі доріг людських, поезія, образність якої – у вимірах землі і неба, де слідам на піску вторують «сліди скривавлених сузір'я».

Бажанові-перекладачу відведено в антології трохи більше місця: по одному перекладу з Рабіндраната Тагора, Генріха Гейне, Райнер-Марії Рільке і, звісно, «Сонет 11» Данте Аліґ'єрі. (Далі буде)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Іван КОВАЧ

**«ТИ НЕ СУМУЙ.
БУДЬ ІРРЕАЛЬНОЮ, ЛЮБОВЕ!..»**

Мотто: «Поету важко. Він шукає істин»

Ліна КОСТЕНКО

**НАЧЕ ЯЩІРКА
ВСКОЧИЛА В ДУШУ**

Посутеніло,
Любове,
потемніло,
наче ящірка
вскочила
в душу.
Ти не сумуй.
Будь
ірреальною,
Любове...

**ТА ВЕРБА,
ЩО НЕСПРАВЖНЯ**

Пом'ятий
ранок,
начебто
порожній.
Та верба,
що несправжня,
глухне-німіє
й виходить
на берег
брехнею...

**ГРІШНЕ СЛОВО,
БЛЮЗНІРСЬКЕ**

З усіх-усюдин
загримить
(не)словом пам'ять.
...Одиноке-єдине,
засмучене
слово,
грішне слово,
наче вовк,
що при владі,
блюзнірське...

**КАЛИНОЮ КРИВАВИТЬ
НЕБО ДЕНЬ**

Згасає день,
немов колишній, –
вряди-годи
застигне,
заніміє.
Разючий,
хронологічний
і бентежний,
калиною кривавить
небо день...

**СРІБНИМ-ПРЕСРІБНИМ
МЕТЕЛИКОМ**

На тротуарі –
розбитий горщик.
То не горщик,
то серце посвідчує
предметність
тротуару.
Повертайся,
мій горщику,
срібним-пресрібним
метеликом...

**ДЕ ДІДОВІ
ЧЕРЕШНІ**

Копашильське
піднебесся
тане-в'яне
на долоні,
мов жоржина.
Десь жало,
мов безнадія.
Там – туман,
й безлюддя там,
де дідові черешні...

ДАМА СЕРЦЯ ЙОГО

Первосвященний,
скликай Весну
й Дон Кіхота
Ламанчського,
божеволій.
Й гляди,
щоб Дама
серця його,
Дульцинея Тобоська,
не щезала росю-косою...

ЖОРЖ САНД, ЖОРЖ САНД

Ша баронеса
Дюдеван
Дюпен Аврора –
Жорж Санд,
Жорж Санд.
Де рустика
і містика,
де пастораль
та чортів став.
Й Марко Вовчок...

В БОЖЕСТВІ ТРИЄДИНІМ

Шам Могуття,
що родить усе,
там Найвищя
мудрість
й Першолобов.
Де демони
й Люцифер,
там втрачений рай,
там Дантові ворота.
І гіпостаз...

ПЕРЕСЕЛЕННЯ В ЛЕТУ

Я перейду
в тварину,
у неживу
природу,
в Єлїсейські поля?
Я перейду у цноту,
переселюся
в Лету,
у річку забуття,
й забуду все-усеньке...

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXIX)

Літературознавство. 24. Дослідницькі напрямки.

19. Пропагування в Румунії оригінальної українськомовної прози.

**7. Ступені й жанрові аспекти її становлення
та стильової диверсифікації**

(Продовження з № 325)

У даній рубриці журналу «Наш голос» (№ 325) були представлені визначальні жанрово-дверсифікаційні аспекти малої пози Степана Ткачука і Корнелія Ірода.

У цей відродний процес становлення нашої рідномовної малої прози внесли свою долю жанрової диверсифікації й інші представники «золотої хвилі» – згідно із літературними потенціями кожного з них, відзначаючись власним, своєрідним стилем у загальному видовому контексті.

Усі дотеперішні осмислювачі творчості **Івана Ковача** одностайно погоджуються з тим фактом, що на загальному фоні українськомовної літератури Румунії він значно більше, зіркіше чи таки абсолютно відмінно постає. Недаремно у своїй монографії «Слово про слово» (1983 р.) Михайло Михайлюк назвав Івана Ковача «єретиком у поезії», тобто творцем, який пориває з установленими канонами поетичної творчості. Дане твердження слід розуміти в такому смислі, що Ковач не пориває з дотодішніми темами й підходами в художньому перевтілюванні життєвих аспектів у поетичну реальність, а по-своєму, зовсім оригінально іновує їх в такий спосіб, що його лірична «продукція» зовсім не подібна до «продукції» однорідних побратимів. Якими шляхами він дійшов до абсолютно нічим не подібних до побратимських доробків, міг би, або й не зміг би зізнатися, бо ж відомо, що деякі творчі стимули діють із підсвідомості. Нам відомо, що коли Іван Ковач почав друкуватися (1966 р.) в газеті «Новий вік», в румунській поезії уже діяли поети новітньої європейської орієнтації Шт. Аугустін Дойнаш, Нікіта Стенеску, Марін Сореску, Іон Ґорґе, Чезар Балтаґ, Іон Александру й інші, які продовжували на новому рівні творчість Тудора Аргезі, Лучіяна Блаґи, Єуджена Барбу та інших. Хоча студіював на Бухарестському факультеті українську філологію, Іванові Ковачу не була й не могла бути невідомою творчість вищезгаданих поетів, оскільки на бухарестському філологічному факультеті спілкування студентів різних його відділень (румунського й решти всіх іншомовних) було явним фактом, можливістю обміну художніми цінностями – на факультетських спільних конференціях, гуртках, вечорах поезії і т. п. А в українській літературі уже утвердились Іван Драч та Ліна

Костенко, згодом був «відкритий» Ігор Богдан Антонич. Ці поети були відомі студентам українського відділення. Особливу зацікавленість Іван Ковач виявляв Іваном Драчем. На керованому Стеліаном Ґруєю студентському гуртку (з ностальгією зараз пригадується) Іван Ковач представив цікавий захоплюючий реферат про Івана Драча, що можна сприйняти як належне усвідомлення Драчевої новітньої поетики, яка якимось-то способом, може, подіяла у виробленні оригінальної Ковачевої віршової поетики. А творчість Ліни Костенко теж була відома бухарестським філологам-україністам. Більше того, її пафос, щоправда, зовсім у невеликій мірі став відомим студентам інших філологічних відділень, коли в рамках заходів давніх урочистостей колишніх місяців румунсько-радянської дружби як член радянської делегації Костенко виступила з по-акторсько-трепетною вулканічною декламацією власної української поезії, вщерть заповнена студентами аудиторія (амфітеатр), фактично, «вибухнула» не лише оплесками, а й шаленим тупотінням ніг.

Одні з найголовніших, фактично, вирішальних рис власного стилю поезій Івана Ковача вперше виявив Євген Мигайчук, який на основі підібраних ним двадцяти трьох поезій Ковача, надрукованих у редакційній ним колективній збірці «Ліричні струни» (1968 р.), відзначав: «Іван Ковач – поет сміливих, незвичайних нових метафор, несподіваних асоціацій між словами (...). Своєрідність його поезії – в рішучому розвіві зі звичайною поетичною лексикою (...). Але (...) дерзаючи і новарствуючи, він не відривається від своєї первісної основи – народної пісні (...). Він шукає наполегливо й уперто свого голосу, своєї стежки в літературі (...), його збірка (точніше, добірка поезій, надрукованих у «Ліричних струнах» – *І.Р.*) відображає як прагнення, так і можливість автора самоперевищувати себе і відкрити своєю еволюцією непротоптаний ще шлях в українській літературі в Румунії». Євген Мигайчук й інші дослідники не показали, здається, в чому саме полягає *незвичайність* метафор Івана Ковача, а Мигайчукове відзначення відриву Ковача від «звичайної поетичної лексики» слід розуміти як оновлення Ковачевого поетичного дискурсу в контексті й під впливом оновлення поетичної традиції

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

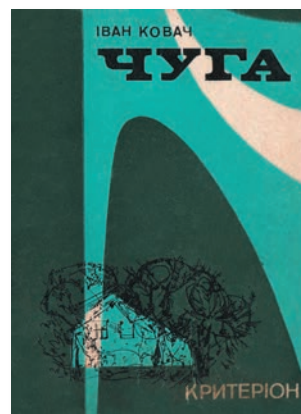
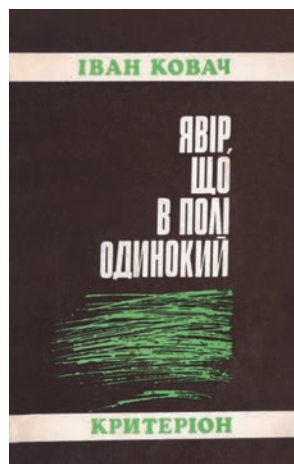
в румунській та українській поезії періоду, коли Іван Ковач формував своє мистецьке «Я».

Цікаве, правильне й корисне для літературознавчої екзегези відзначення Михайла Михайлюка у передмові до Ковачевої збірки «Явір, що в полі одинокий»: «Щоб зрозуміти його прозу, навіть захопитися нею, треба неодмінно добре знати його поезію, він бачить дійсність очима поета, у новелах вага ліричної емоції – найголовніша і визначальна з художнього кута зору».

За виїмком надрукованого уривка роману в «Нашому голосі» (№ 245, 2014), Ковач, здається, більше не друкував інші романні зразки.

До появи першої збірки малої прози Івана Ковача добірка його поезій була надрукована 1968 року в «Ліричних струнах», а окрема його збірка «Поезії» появилася в 1972 році, після якої, власне, і вийшла 1974 року збірка малої прози «Явір, що в полі одинокий», а на рік пізніше, тобто у 1975 р., появилася збірка поезій «Рівнодення», що можна б сприймати по-різному, хто його зна, може, і як прозову «передидишку» між двома поетичними «диханнями», а, може, як випробування своїх можливостей у прозову жанрі, або, вірніше, як авторову неможливість відсторонюватися від власної поетичної сутності (за всіма правилами естетики Ковач – виключно поет), яка надає його прозі відмінний характер: спорідненість з поезією. Але ж в якому вигляді? Малу прозу Івана Ковача не можна вважати поезією в прозі чи поетичною прозою, оскільки вона не написана оркестрованими у пісенному стилі рядками, як, наприклад, В. Стефаникова, з якої для підкреслення відмінності наведемо один із його зразків: «У воздухах плавають ліси й села серед них. На небі хмари, як той мох, що примерз до землі у лісовій тишині – сірий, ледом укритий. Сірі хмари станули над заходом та й закаменіли. Сонце, якби з нього кров спустив. Саме бліде і проміні такі. Воно засунеться за ті сірі скали над заходом. Обійде, як злодій, і прокрадеться. Якби розбив хто оті примерзлі хмари, то станув би понад сонце. Створив би нові зорі, бо їх багато закованих там сидить...». У малій прозі Івана Ковача наявні притаманні поезії визначальні тропи (порівняння, метафора, епітет, метонімія і т.п.), але не вони є виключним джерелом енергії, а посідають куди менш помітне місце й іншу дистрибуцію. Значним у прозі, включно й у Ковачевій, є присутність автора, помітну роль відіграє сюжет у його невеличких новелах

(за виїмком розлогої новели, майже повісті «Біла хустина з червоними цятками на краєчках»). Поетичний підхід наявний у словесному оформленні заголовків новел, наприклад новели «Явір, що в полі одинокий», та в початках-зачинах представлення дії за допомогою деяких метафор, порівнянь та епітетів, наприклад: «Ще не згорнув вітер під пахви свої кудлаті полотна, коли, скоцюрблений, мов ніч, дід Панас (...) нараз опам'ятався під плакучою, з лисиною на боці, вербою». Присутність автора-оповідача у представленні повістєвої дії характерна прозі взагалі, наявна і в малій прозі Ковача, в якій він постає як справжній прозаїк, з його мовою та мовою персонажів, подає сюжет в його послідовному розгортанні, наприклад: «Він (дід Панас) ніяк не міг підняти приліпленого до трави тіла. Воно здавалося важким і повним вологи (...). Безглузде повітря заважало його рукам, заважало легеням. Воно клубочилось в горлі, як дим запаленої свічки».

Інший прийом, характерний переважно прозовому жанрові – передача автором-оповідачем потоку думок та переживань героя – наявний також і в прозі Ковача: «Зринули в пам'яті (діда Панаса) молоді роки (...). Щоб краще довідатися про свою присутність, дід Панас крикнув вздовж річки (...). Хвилини минали, як мить, а (він) зовні спокійний і стриманий, підбарював серце, наче у безвість (...), розмовляв із сецем, як з другом: «Не турбуйся, будь ласка, ми ж дійдемо (...). Ось швидко вже й поле, як море (...), як море». Автор передає потік думок свого персонажа і в описі подолання ним перепон: «упираючись об землю ногами, сильно стрясав головою (...), говорив сам собі: «Все гаразд, все...», і «довіриливо глядів на той бік річки». Зображення діда Панаса передачею потоку його думок заокруглюється представленням рідкісного відчуття героя при подоланні перепони-річки, доходження до «широкого, як море, поля», коли він розмовляє із серцем: «Хай там що, а мені, як в раю, у цім полі».

(Продовження на 12 с.)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

**УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ –
ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXIX)**

(Продовження з 11 с.)

Доказом пісенного підходу в цій новелі є й поетично-баладне закінчення, подібне до кінцівки українських народних дум: «Той явір, що в полі одинокий торкається сонця гіллям своїм, зупиняє прохожих, як давніх знайомих, щоб розпитатися в них про одне, про друге».

У новелі, своїм розміром майже повісті, «Біла хустина з червоними цятками по краєчках» потрактовано один з аспектів порушення заміжньою жінкою узаконеного традицією одного з аспектів народного побутовизму – збереження честі, її недоторканості іншими чоловіками: «чорнява, препорочної вроди Олена (...), в пазусі якої те саме, що й в бога в пазусі», й «торкнутися її тіла – це те ж саме, що й торкнутися неба», яка вже будучи матір'ю трьох дітей і не будучи спроможною протистояти спокусі потайного зізнання із «сином вуйка Чуба», викликала одностайний осуд сусідів, села взагалі, та неминучу сімейну драму. Хоча її чоловік, Іван Волоський, спочатку не звертав уваги на її ганебний поступ, бо ж «йому треба газдувати», й він «підтакував своїм розвихреним думкам: «Гонору зась, гонору зась!». Але почуте то від одного, то від іншого почало розладнувати сімейну рівновагу чимраз гірше, «душа (Івана) терпіла й тріскалась», і «якби не ті діти, то він взяв би під ніж Оленине серце й своє». Далі слідує розлогі описи й психологічні аналізи скитання Івана на війні й позашлюбні зносини Олени із сином вуйка Чуба, повість закінчується неминучою драмою: «Олена висіла на горіховім стовбурі, що перед хатою. (...) Здалеку вона виглядала білою-пребілою хустиною з червоними цятками на краєчках».

Зв'язок даної повісті з народною піснею, окрім поетичних описів функціонально вкраплених у змістовно-метафоричне відтінювання її сюжету, її тема, як і тема народної пісні, подана у заголовку повісті, після якого слідує обширна оповідь, яка закінчується тим же початковим відзначенням, яким почалася. Таке кільцеве «замикання» теми, наявне у цій повісті та у новелах «Вдарило сонце у дзвони», «Щоб не розтолочити ненароком ночі».

Поряд з новелами прозового ґатунку, в яких помірно використані поетичні тропи для відображення дійсності, зокрема пейзажів з метою відтінювання оповідної атмосфери, душевних настроїв персонажів, як порівняно у прозі взагалі, у збірці «Явір, що в полі одинокий» є і невеличкий твір «Оранжева балада», який можна б уважати поезією в прозі, оскільки в ньому немає суцільного подання дії, а лише сумарні її «пунктири», одягнуті баладним стилем шеренги поетичних тропів. Цей твір – наче пастель сприйняття автором довколишності у дитинстві чи юності.

Почергове «дихання» (Михайлюк вважає це «випадковим «інтермеццо») то поезією, то прозою, здається, визначає специфіку творчого шляху Івана Ковача. У 1975 р. появилася збірка віршів «Рівнодення», а через рік, тобто 1976-го – повість «Чуга», яка, у порівнянні з першою збіркою новел «Явір, що в полі одинокий», за всіма правилами естетики, є суто прозовим твором, мовлення якого – описиво-розповідне, а не організоване ритмічно, не ритмоване, як в поезії, і вимагає від автора напруги й майстерності. Для необізнаних з рідними околицями Івана Ковача та з його біографією, повість сприймається суттєво, а обізнані вбачають в її тексті ноти автобіографізму, починаючи уже від самої назви рідного горба Чуга, далі – моменти життєвого шляху героя із «села К.» (правдоподібно – рідне Копачеле) до школи «міста С., вулиця Аврама», його прибуття туди на навчання (до Сігету), далі у «велике місто Ч» (?), й інші пригоди, чим повість збуджує більшу зацікавленість. Отож, як у прозі взагалі, словесна тканина повісті – більш прозора.

Зв'язок повісті з поезією наявний у назвах розділів, наприклад: «Відповідь з металевим відтінком» (Розділ 1), «Коли серце слухає і чує» (2), «Друга ніч повноліття» (3) та ін. Наявний він у помірному використанні тропів у зображуванні, наприклад, пейзажу-передвіщання зла («Небо заволокло темними хмарами. Клаптик сонця дедалі щезав, заступався хмарами»), у зображенні передчуття неминучого («...у жилах (її і його) горіла кров, а неподалік, безперечно, наче змії, стояв поїзд – велетень розлук і далечі»).

У повісті відчутна сила митця-оповідача (автора), який не просто описує події, а передає всесторонні глибокі почування загрози, небезпеки, побоювання за злу долю актантів. Дискурс повісті відзначається майстерним володінням слова, згармонізованою точністю мовних планів.

Після поетичних збірок «Заборонені ранки» (2000) та «Глісандо» (2001), у 2001 році появилася третє видання прозового доробку Івана Ковача – «Оранжева балада та інші новели», в якій, крім передрукованих з першої збірки новел, включено й новели, яка дала назву новопоявленої збірці, та ряд нових новел. У своїй передмові до нової збірки М.Михайлюк високо оцінює її: «Оранжева балада та інші новели» – дійсно проза поета в найкращому розумінні цього слова», деталізуючи свою оцінку належними аргументами. Беручи до уваги і все подане про Івана Ковача у даній статті, можна погодитися з тим, що Михайлюк вповні правий.

(Далі буде)

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

Іван КОВАЧ

ОРАНЖЕВА БАЛАДА

Десь у порепаних іржою, скам'янілих кістках моїх віяв духмяною духотою коричневий вітер. Стежкою гналась сріблиста завірюха, вмощувалася в лисозжареному вітті дерев. Я метнувся жагучим ривом у шпильчасто-болючу темряву, що проривалась в бісики очей моїх чорно-блискучим лезом вогкого до сп'янілості крицевого кинджала. Десь у кухні мати товкла маленьким молотком маснисті горіхи, молола їх на дрібненькі, дрібненькі крихітки, змішувала зі сніжистим цукром та обсіпала маком, мов пісочком кавовим... Бузкові її зморшки зашарілись холодною каламуттю крові, а лелека скажено скреготав своїм дерев'яним дзьобом, дощичками лопотав у небесні бубни, гадючою шиєю ковтав кошлате повітря, наче солодку до безтями отруту... Мати поливала криничною водою згорілі червоні троянди. Піт стівав скронями солоною блакитно-сірою тишею, аж переливався. Далеч пашіла пожовклим листям виноградним, що тьмяно вибухало в незбагнутаго кольору маминих зіницях. Вікна малинилися шорстким незгасаючим обрієм, розрослим довжелезною скатертиною кудись у гладку розкішну безконечність. Глиняним мамалижаним місяцем вмирали смагляві солов'ї, зсутулені на звукленому гіллі калини. «Гріх їх торкати» – часто мовить мати, збуджена пискливою мертвою мідяного шелесту з-над стріх. Корови вертались з пасовиськ тією ж мілкою стежиною й місили ратицями своїми зорі, вилиті в зруділу калюжу, а з колін Чуги зривались сосни, мов гострі й світлісті ножі, м'язистим вигинаючим тремтінням. Я біг звивистою стежкою і сягав очима узвишшя, понад потоком, що ніяковістю вишивав гальмуюче криваве проміння, переповнювався таємничим, корінням загнізденим у русло, світлом. Мати взяла синю вовняну хустку, мов вирізане небесне пасмо, обгорнула плечі та груди й подалася з дійницею до стайні. Я назбирав у долоні сухого листа й горнув йо-

го до щік своїх, перелитих олов'яною темінню спустошеної цноти. Жили тріскали гострими осколками повітряного скла, наче у ватрі молода кукурудза, яблуні бігли в мій бік, пробивали криниці, пробивали легені мої гірким вогнем, яблуні бігли в мій бік, а батько повертався з роботи з набубнявілими мускулами, з похилою головою, наче старався оминати таку електричну, таку напружену, гнітюче озорену в клопотнім дзиччанні, ніч. Випив стакан холодної води, поглянув з-під лоба блакитними дзеркальцями, почухав свіжо острижену потилицю й сів, обтяжливий, за накритий стіл. Над бровами замріяно гадючилися зморшки. Батько приємно оглянув кімнату, накрутив приймача. «Давай газети пошукаємо... Там про бригаду... Говорили, хвалять... Атож – хлопці-молодці... Наліпили тих фотографій, хоч на виставку їх...» – бурмотів собі вдячно віддаленим тоном, відлуння якого десь у серце саме опиралось. Стінний відбив дев'яту. Свічасти, надмірно виструнчену годину. Стіни кололись райдужним з лампочки світлом, що гойдалось під подихом крізь відчинене навстіж вікно вітру. Батько читав газету, виски його кривавились чогось теплим, світлим потом. Рука його шкребла в цей час скатерть, невідомо, квапливо випереджуючи текучі думки наче... Надворі тлів ґрунт у запеклій борознистій спразі. Коріння височувалось та висихало в загартованій глині. Мати йшла сходами вгору з повною дійницею свіжого п'яного молока. Й тоді: повітря пахло молоком, материні руки пахли молоком і, може, ніч пахла молоком білим... «Нічого собі коровка... випасається добренько...», – мовила сама до себе мати, трунувши зі сходинок чобітним носиком липовий льняно-іржавий листок... Мати йшла і не йшла, повільно й русяво, підшвами гладила землю, й потиху губила, й потиху знаходила свою оранжеву баладу.

Мал. Василя СОКОЛЮКА

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

У БУХАРЕСТІ ВІДЗНАЧИЛИ 75-РІЧЧЯ ІВАНА КОВАЧА

7 вересня 2021 року у Бухаресті відбувся літературно-культурний вечір, приурочений до 75-річчя українського письменника, літературного критика, журналіста, культурного діяча та головного редактора часопису «Вільне слово» Івана Ковача.

У заході, організованому Комісією з питань культури Союзу українців Румунії, взяли участь голова СУР, депутат Микола-Мирослав Петрецький, заступник держсекретаря Департаменту міжетнічних відносин Амет Аледін, члени Бухарестської філії СУР, колеги, друзі, знайомі ювіляра. На жаль, через стан здоров'я Іван Ковач долучився до події лише по телефону.

Голова СУР Микола-Мирослав Петрецький, привітавши ініціативу Комісії з питань культури, наголосив на важливості заходів, які «показують наше багатство, а головне тих людей, які збагачують нашу культуру», а також відмітив роль Івана Ковача у заснуванні організації, яку він сьогодні очолює: «пан Іван Ковач близький мені не тільки з тієї точки зору, що він моя родина, але й тому, що він разом з паном Степаном Ткачуком, Михайлом Михайлюком, Миколою Корсюком довели мене до того, щоб я сьогодні виступав у цій якості перед вами, за що я їм дуже вдячний».

Заступник держсекретаря Департаменту міжетнічних відносин Амет Аледін підкреслив багату тематику заходів, організованих Союзом українців Румунії, які збагачують духовну цінність громади зокрема у таких сферах як культура, література, освіта, театр тощо та, подякувавши провodu СУР за запрошення на ці заходи, сказав: «Хочу запевнити вас всіх, що Департамент міжетнічних відносин був і далі буде

лояльним вашим партнером, тому що це його місія, але й тому, що його працівники вкладають багато душі у те, що роблять, як і члени громад нацменшин. Моє прохання: далі розмовляйте рідною мовою, спілкуйтеся нею та пишiть рідною мовою, бо вона є основною ознакою існування певної етнічної громади!».

Головна редакторка літературного журналу «Наш голос» Ірина Мойсей, високо оцінюючи творчість іменинника, коротко розповіла про ювілейний збірник на честь 75-ліття Івана Ковача, який зараз готується до друку, а також підкреслила й той факт, що «пан Ковач не тільки як творець зробив великий внесок в українську літературу. Варто загадати й те, що він протягом майже 10 років очолював літературний додаток «Нового віку», який став підґрунтям для того, щоб народився 1990 року літературний журнал «Наш голос». Яка була б доля і чи появився б «Наш голос» без цього літературного додатка, сьогодні важко сказати. Як кажуть, історія не терпить умовного способу. Тож 29 серпня 1946 року в селі Копачеле Караш-Северинського повіту Румунії народився Іван Ковач, який пішов своїм шляхом, творчим шляхом, шляхом митця, шляхом культурного діяча».

Головний редактор часопису «Український вісник» Михайло Михайлюк відмітив, що: «Українська література в Румунії, відома від Києва до Нью-Йорка, багато в чому завдяки поетові Івану Ковачу, але і прозаїку. Проза Івана Ковача теж поетична. Іван Ковач зламав деякі шаблони, відкрив нові шляхи. Він отримав три нагороди Спiлки письменників Румунії, премію імені Ольги Кобилянської, відзнаку від Національної спiлки письменників України. Іван Ковач – велика особистість нашої літератури. Він

Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра! • Вітаємо ювіляра!

заслуговує всіх похвал, але перш за все ми повинні читати його твори, бо лише так насправді можна цінувати письменника».

Редактор літературного журналу «Єсouri ucraïnepe» («Українські відлуння») Корнелій Ірод між іншим вказав на цікавий факт: не зважаючи на те, що Іван Ковач більше відомий як поет, дві з трьох премій, якими нагородила його Спілка письменників Румунії, були за його прозові твори. Цікавим збігом є і те, що поезії українського поета Івана Ковача перекладав на румунську мову його повний тезка – румунський поет Іон Ковач.

Редактор часопису «Вільне Слово» Роман Петрашук розповів про Івана Ковача як радника у Міністерстві освіти та про його роль у розвитку українського шкільництва в Румунії, а також пригадав і співпрацю ювіляра з Радіо «Свобода» («Вільна

Європа»), Національним інформгентством «Укрінформ» та Національним Радіо України.

Про багатогранну особистість Івана Ковача як митця і культурного діяча говорили також Михайло Трайста, голова Комісії з питань культури та редактор журналу «Наш голос», і Терезія Шендрою, редакторка часопису «Український вісник».

У продовженні редакторка часопису «Вільне слово» Ірина Ковач, дружина іменинника, прочитала кілька його поезій. Далі оригінальні вірші Івана Ковача українською і в перекладі на румунську читали Васіле Тома, Тудорел Чоботару та Михайло Трайста.

Також організатори заходу зв'язалися з Іваном Ковачем по телефону, ювіляр подякував усім за честь та увагу до його особи, побажав і далі шанувати творче слово й прочитав одну зі своїх поезій.

Редакція «НГ»

Звернення Івана Ковача до учасників Літературно-культурного вечора на честь його 75-річчя та поезія, яку зачитав ювіляр

Дякую, від щирого серця дякую проводу Союзу українців Румунії, зокрема його голові й депутату Парламенту пану Миколі-Мирославу Петрецькому, а також голові Комісії з питань культури нашого Союзу, пану Михайлу Трайсті, за організований сьогодні захід, присвячений моєму 75-річчю, зичу благополуччя й подальших Господніх днів в житті й творчій праці учасникам нинішньої культурної акції.

На многії і благії літа, дорогі друзі, шанувальники творчого слова, зичу всім невпинного і якнайвищого, такого втаємниченого, творчого неспокою з тим, щоб дедалі більше процвітала й багатіла творчість українських письменників бухарестської літературної школи!

Але ж щодо осіб, як кажуть, вода стікає до останньої капельки...

Отже, по-тичинівському, живім-живім, красуймося, триваймо, дорогі брати активісти нашого СУР-у, дорогі побратими, дорогі брати і сестри.

*На все добре, на все найкраще, шановні пані й панове!
Toate cele bune, stimatе doamne, stimati domni!*

СОН

*Робилося, що вік із нетрів,
із бору вийшов, мов кабан той,
а білі ікла, мов багнети,
рубали ніч... І в барабани*

*десь збоку промені вдаряли,
і йшла до неба галерея
рослин багатством, а маршали
беззастережно Прометеєм*

*один одного йменували
й до скелі цвяхами легенди
і руки й ноги прибивали –
за безцінь, жодні дивіденди...*

*І йшов по стежці перебендя,
і мігреновий, і подертий,
в руці тримає життя компендій –
вертепник, швендя щиросердний.*

*Й робилося, що швенді навстріч
ішли бульвари, автостради,
на площі світу в марнославстві
чекали гноми в добрій раді.*

*А з-під землі, немов на заклик,
вертались армій динозаври.
Над ними – неміч, крик, журавлик,
над ними лаври і литаври...*

*А ліс до них навкіс, мов доля,
себе несе законом жарту...
Й алфавіт світу ставить волю
на свій початок на асфальті.*

*Й робилося, що швендя мріє,
що він лиш корінь, не лелека...
В асфальт уп'явся і радіє,
що з нього виросте смерека.*

Іван КІДЕЩУК

СВІТЛА ПОЕЗІЯ НЕВОЛІ, СМУТКУ, СКАРГИ ТА НАДІЇ ДРУГОГО «КОБЗАРЯ» 1847 – 1850 РОКІВ (II)

(Продовження з № 325)

2. Безсмертні думи Шевченка мережили «сльозами і кров'ю» другий «Кобзар»

Початки нестерпних мук тяжкої неволі в Орській кріпості увічнюються у невольничій поезії Шевченка елегіями смутку, скарги та надії, що ґрунтуються на тлі відкритого внутрішнього монологу, і поет постійно протягом десятирічного заслання «засіває» думами-словами ниву України для своїх земляків, засіває сподіваннями на волю і кращу долю, публічно відхилившись від імперських та людських обвинувачень останньою сповіддю «*Не нарікаю я на Бога*» (5 листопада 1860, Санкт-Петербург), щоб його «чорна нива» мук та поневірянь уродила людям голий урожай. І за кілька місяців до смерті Тарас Шевченко радить своїм землякам не нарікати на Бога, не нарікати ні на кого, тому що люди своєю необачністю і недовірям діють по-своєму, а це не значить, що не треба сіяти «слово», тобто славити Бога, за вченням Св. Письма. Засіяна «чорна нива» «волею ясною» і полита «долею» урожайного «життя» (символ плодючості в українському фольклорі!) доказують, що одного хліба недостатньо, аби людина стала духовнозрячою, тому поет благас, щоб вона засіялась ще «розумом», тобто Господньою Мудрістю, яка обдарує людей справжньою щасливістю: «Ти посійся не словами,/ А розумом, ниво!/ Вийдуть люди жито жати.../ Веселії жнива!..». І ті «веселії жнива» будуть, коли просвітлиться суть життя, яке важко зрозуміти без таємничої ваги слова. Після гіркого невольницького періоду життя поета, вкінці його незримі слави й глупості, як не раз іронізував себе через те, що в історії людства з давніх-давен існували «голови буї», тобто люди – сильні й мудрі, або злобні й підступні від Сарданапала, Ірода й Каїна до Христа й Сократа, і їхня «слава» обдарувала їх незалежно від вчинків тим же кривдним ставленням лукавого, але й недобачливого, байдужого і дивацького люду:

Однаковісінко!.. Бо заплатили.

А я, убогий, що принесу я?

За що сірому ти поцілуєш?

За пісню-думу?... (...)

За теє диво! Мов пси, гризуться

Брати з братами, й не схаменуться.

А теє диво, всіми кохане:

У шинку покритка, а люде п'яні!

(«О думи мої, о славо злая!»)

Як бачимо, кінець елегії «О думи мої, о славо злая!» оправдовує категоричне рішення Шевченка бути жертводавцем свого народу і неньки України та з любові до рідної «безталанної України» сіяти слово, навіть ціною мук, та слідувати поклику мережити все життя пісню-думи, хоч за діла «Кесаря-ката»/Ірода та «Грека доброго»/Сократа плата та ж сама – смертельна, тому що навіть Сина Божого Ісуса було засуджено на смерть. Поет добре знає, що на людське «диво» все – можливо, бо й убогому «за пісню-думу» попадає той же «поцілунок», і це все від людей, що «мов пси гризуться», навіть «брати з братами», як Каїн і Авель, і все минає, губиться у байдужості й забутті людства, за болючим свідченням народного каламбуру: «У шинку покритка, а люде п'яні!», тобто нещастя убогих і багатих, або й недбайливих та ненаситних топиться гріховно в тій самій калюжі. Глибоко віруючий поет певний у тому, що настане час Суду Божого, час відповідати за всі земні гріхи перед Господом: «Не поможе, милий Боже,/ Як-то кажуть люде,/ Буде каяння на світі,/ Вороття не буде» («А. О. Козачковському»). Цим застереженням Шевченко навчав народ переспівами «Давидових псалмів» (1845) таки з самого початку, як свідчить Псалмом 1: «І не встануть з праведними/ Злії з домовини./ Діла добрих обновляться,/ Діла злих загинуть», тому що з десяти переспівів кожний вибраний псалом з Малої Біблії Давида наполягає на лейтмотиві рівноправ'я між людьми, Божої кари над злобними неправедниками, яких Господь не любить, та спасіння праведних, бо «Господь любить свої люде/ Любить не оставить,/ Дожидає доки правда/ Перед ними стане» (Пс. 93). Останній псалом хвали та Господньої слави запевняє праведних у ласці Божій, а злих попереджає про неминучість вічної кари: «І осудять губителів/ Судом своїм правим,/ І вівіки стане слава,/ Преподобним слава» (Пс.149).

Жертовна відданість поета, творця пісень-дум, сіяча волі й кращої долі на кріпацькій Україні, будувалась вперше на релігійно-рятувальній навантаженості постулатами Св. Письма, які завжди мають

бути основою людської культури, духовного виховання не тільки доброго віруючого, але й кожного громадянина, відданого своїй батьківщині та своїм землякам. Тому Тарас Шевченко як поет романтик широко використовував у своїх творах прийоми народної творчості та історико-композиційні сюжети, зокрема ліро-епічних пісень і дум, легенд та балад, з яких народ дізнавався про героїв, носіїв історичної пам'яті славного минулого, у часи Гетьманщини, їхньої боротьби за святі ідеали волі, незалежності й добробуту. У думках, поемах та ліричних шедеврах оспівується краса людської душі з її благородними поривами поруч з героїчним епосом козаччини та безсмертними подвигами і жертвами найкращих синів України, про яких свідчать степи та могили, описані в перших думках «Кобзаря» (1840 р.):

Нехай душі козацькі
В Україні витають –
Там широко, там весело
Од краю до краю...
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий – море,
Степ і степ, ревуть пороги,
І могили – гори.
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля...

(«Думи мої, думи мої», 1839, С. Петербург)

Молитовне життя круглої сироти було врятоване Господом і добрими людьми (К. Брюлловим, В. А. Жуковським, Є. Гребінкою, П. Корсаковим, П. Мартосом та ін.), щоб віддати Україні та світу надійного Кобзаря і захисника української нації та її громадських ідеалів збережених народною творчістю ще із часів Гетьманщини, по відкритій духовній дорозі Сковороди та батька Івана Котляревського, як доказував перший «Кобзар» з цінною низкою безсмертних віршів та поем. Тому «Кобзар» (1840) зараз таки після визволення поета з кріпацтва, разом із рукописною збіркою «Три літа» (1843-1845 рр.), обдарували нашого генія славою, яка скоро стане «славою злою» десятирічної неволі через його волелюбне слово, що стояло на сторожі закріпачених «рабів отих, німих», і приведе до заслання в Орську фортецю в 1847 році. Молодий невольник переживав фізичну і духовну драму, але молитвами до Бога геніальний поет з безмежною любов'ю до України надіявся повернутися колись на батьківщину, до любих друзів, бо варто жити для таких людей:

А може, ще добро побачу?
А може, лихо переплачу?

Води Дніпрової нап'юсь,
На тебе, друже, подивлюсь.
І може, в тихій твоїй хаті
Я буду знову розмовляти
З тобою, друже мій...
(«А. О. Козачковському»)

Поет скаржиться своєму другові, що каторга, нудьга й нестерпні муки свавільної муштри щоденно грозять втратою життя та можливістю глядіти на Україну з неба, а коли б таке сталося, благає в Бога милості від москалів зробити хоч труну з батьківського дерева, а не чужого, а «святі вітри» хай принесуть йому «хоч крихоточку землі/ Із-за Дніпра мого святого» («Не гріє сонце на чужині», 1847), щоб і на потойбіччю не бути між чужими! У неволі протягом 10 років незламний поет мріяв відновити і доповнити свого «Кобзаря», тому починає готувати другий «Кобзар» (1847-1850 рр.), що містив 4 книжечки, які були позначені поетом по роках: «1847»; «1848»; «1849» і «1850». Перший містив спочатку 34 твори та відкривався елегією «Думи мої, думи мої/ Ви мої єдині...», також до нього входили: поеми «Княжна», «Сон» («Гори мої високі»), «Іржавець», «Чернець», «Хустина», «А. О. Козачковському» та «Москалева криниця». Так звана Оренбурзька захальна книжка невольничої поезії у 1848 р. збагачується 60-ма поезіями, переписаними з чорнових автографів, і доповнюється несподівано світлими Косаральськими ліричними шедеврами та поемами: «Варнак», «Царі», «Титарівна», «Марина», «Царі» тощо, і відкривається елегією «І нумо знову віршувать». Книжечки 1849 і 1850 рр. містять постаральські вірші та відкриваються елегіями «Неначе степом чумаки» та «Лічу в неволі дні і ночі»; а між ними поеми: «У наших раї на землі», [Сотник] (в автографі без назви), «Петрусь» (1850) та ін. Хоч у тяжкій неволі на Косаральському морі у третій елегії «Неначе степом чумаки» (1849) Шевченко признається, що закінчив успішно «книжечки» перших двох років і мріє почати третю з вірою у свої сили та можливе щастя скритись від обшуків і кари царських лакеїв:

А я й байдуже. Книжечки
Мережаю та начиняю
Таки віршами. Розважаю
Дурную голову свою,
Та кайдани собі кую
(Як ці добродії дознають).
Та вже ж нехай хоч розпнуть,
А я без вірші не улежу.

(Продовження на 18 с.)

СВІТЛА ПОЕЗІЯ НЕВОЛІ, СМУТКУ, СКАРГИ ТА НАДІЇ ДРУГОГО «КОБЗАРЯ» 1847 – 1850 РОКІВ (II)

(Продовження з 17 с.)

Не легко дописується другий «Кобзар» протягом третього року, тому що поет-маляр на зимівлю вернувся в Оренбург з членами Аральської експедиції, щоб закінчити остаточні роботи опису мало-знайомого моря, із зображенням якого молодий художник здав перші картини. Все ж таки у даних умовах поет приєднує ще 34 вірші до давніших, впорядковує і третю книжечку та надіється і на четверту:

І четверту починаю
Книжечку в неволі
Мережати, — змережаю
Кров'ю та сльозами
Моє горе на чужині,
(«Лічу в неволі дні і ночі», 1850)

Останній 1850 рік буде в цілому нещасливим для поета-невольника, бо йому вдасться до Великодня написати тільки 13 поезій, а після обшуку деякі сплять, а його висилають на острів Мангишлак, що на сході Каспійського моря, де поет пробуде сім років під строгою заборонаю писати.

Треба відзначити, що невольницька поезія перших чотирьох років була створена в драматичних умовах через заборону писати, але Шевченко створив таки другий «Кобзар», або «Малу книжку», і планував навіть «Більшу книжку», яку допрацьовуватиме після звільнення до кінця життя (1857-1861), як і другу частину рукописних книжечок, щоб впевнитись, що його «Кобзар» буде на користь ньеньки-України та її народу.

(Далі буде)

ПОВІСТІ ІВАНА ФРАНКА З ЛЕГЕНДАРНОЮ ОСНОВОЮ

(Продовження з 5 с.)

Деякі вважають, що противники були шведи, інші – що татари. Натомість до Тухлі татари ніколи не доходили.

Однак подібну легенду Франко міг знайти й деінде. Відомо, що румуни з Мунтенії позбулись свого часу васальної залежності від угорського короля, закидавши каменями його військо в ущелині у місцевості Посада, хоча, може, і тут ідеться про легенду, бо до цього часу невідомо точно, яка з кількох місцевостей, названих Посада, була місцем, де сталася подія.

Цікавим у творі Франка є інше використання традиційного мотиву зради. Адже Тугар Вовк з причин особистої помсти проти громади наводить ворожі війська. І сам при цьому гине. У повісті мовиться про те, що Тугара Вовка було допущено на воєнну раду татар, це також з історичного погляду було вірогідно. Татари не мали своїх спільників серед місцевого населення, вони не давали перевагу місцевим боярам, нищили без різниці всіх, основуючись на чисельну перевагу (на Київ, наприклад, напали з 500-тисячним військом). Князь Михайло Федорович визнав Батия, але не хотів визнати його віру, і за це Батий велів його заколоти. Всеволод, князь із міста Володимир, виніс на честь Батия багато дарів, сподіваючись зберегти своє життя, але Батий звелів

його убити, спустошив місто, вибив всіх мешканців, а коли єпископ сховався в церкві з княгинєю і дітьми, звелів підпалити церкву. Це було реальне ставлення татар до місцевого населення, і ніяка зрада тут не могла нікого врятувати. Ці приклади ще раз підтверджують легендарну, а не реальну історичну підставу повісті Франка.

З літературних творів натомість запозичені певні епізоди, як наприклад, опис ловів на ведмедя, який має якразок епізод з поеми «Пан Тадеуш» Міцкевича, батальні сцени натомість підказані «Словом про Ігорів похід». Інформацію про релігію давніх слов'ян взято частково з того ж «Слова» (посилання на культ Дажбога), частково з галицької демонології (віра в Діда). Сцена врятування Мирослави сином Захара Беркута запозичена з повісті «Страсний четвер» Миколи Устияновича.

Ці інформації ми почерпнули зі статті відомого дослідника львівського старшого покоління Івана Денисюка Історична белетристика Івана Франка («Українське літературознавство», випуск 60, Львів, 1990 р.). Відрадно, що старші представники франкознавства, які мають дуже багату документацію, вже не бояться визнати, що Франко часто позичав мотиви й сюжетні ходи з найрізноманітніших джерел. А це знак відмови від іконописного погляду на класика, усвідомлення великого значення інтертексту в зароджуванні белетристичних творів.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

СЕРПЕНЬ

9 серпня

• 110 років від дня народження Ореста Масикевича (1911-1980), українського письменника, який жив і творив у Румунії.

20 серпня

• 48 років від дня смерті Івана Доцівника (1886-1973) українського письменника, який жив і творив у Румунії.

24 серпня

• 84 роки від дня народження отця Корнелія Прода (1937 р.), українського письменника, пере-

кладача, редактора журналу «Esouri ucraïnene» («Українські відлуння»).

29 серпня

• 75 років від дня народження Івана Ковача (1946 р.), українського письменника, журналіста, головного редактора часопису «Вільне слово».

30 серпня

• 93 роки від дня народження Магдаліни Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

ВЕРЕСЕНЬ

1 вересня

• 71 рік від дня народження Віктора Григорчука (1950 р.), кореспондента сурівської періодики та перекладача.

2 вересня

• 11 років від дня смерті Магдаліни Ласло-Куцюк (1928-2010), літературознавиці, україністки, перекладачки, викладачки Бухарестського університету.

8 вересня

• 53 роки від дня народження Романа Петрашука (1968 р.), українського публіциста, редактора часопису «Вільне слово», викладача Бухарестського університету.

10 вересня

• 50 років від дня народження Ірини Мойсей (1971 р.), української письменниці, перекладачки, журналістки, головної редакторки літературного журналу українських письменників Румунії «Наш голос».

• 74 роки від дня народження Миколи (Колі) Курилюка (1947 р.), кореспондента українських публікацій.

13 вересня

• 42 роки від дня смерті Івана Федька (1938-1979), українського письменника.

16 вересня

• 36 років від дня народження Миколи-Мирослава Петрецького (1985 р.), українського культурного діяча, голови Союзу українців Румунії, депутата в Парламенті Румунії, автора юридичних праць, кореспондента українських публікацій.

17 вересня

• 58 років від дня народження Ірини Люби Горват (1963 р.), українського історика, публіциста, кореспондента українських публікацій, генерального секретаря СУР.

18 вересня

• 2 роки від дня смерті Миколи Майданюка (1934-2019), українського культурного діяча, кореспондента українських публікацій.

25 вересня

• 49 років від дня народження Юрія Андращука (1972 р.), українського педагога, публіциста, літературного критика.

26 вересня

• 79 років від дня народження Марії Опрішан (1942 р.), української письменниці, кореспондента українських публікацій.

Володимир АНТОФІЙЧУК

ІЗ КНИЖКОВОГО ПОТОКУ – 2020

(Продовження з № 325)

В історію української літератури, на мою думку, міцно увійде **роман в оповіданнях Михайла Гафії Трайсти «Бляшаний Христос»** (2020), новаторський за змістом і формою. Він створений за аналогією до вже визнаного теоретиками літератури роману в новелах. Але автор використовує цей жанр малої прози як компонент сюжету, що знаходить свій розвиток у кожному наступному складникові твору і в кінцевому підсумку поєднується в окрему естетичну цілість. Приміром, перше оповідання «Єдиний ідол, єдиний Бог, єдиний Спаситель...» виконує в романі нестандартну функцію експозиції, завдяки чому читач отримує первісні відомості про основне місце подій – сільське роздоріжжя, на якому встановлено бляшане розп'яття Ісуса Христа, – що в контексті твору набуває особливого символічного значення і звучання як своєрідного сакрального простору, а також знайомиться з головними персонажами роману, поведінка яких нагадує відповідні риси характеру учасників біблійних подій, що загалом допомагає письменникові колоритніше відтворити типову соціально-побутову і морально-психологічну атмосферу марамороського села періоду великих суспільно-політичних зламів.

Однак найважливіше полягає в тому, що початкове оповідання орієнтує реципієнта на суть тих ідеологічних, морально-етичних і психологічних чинників, які провокують основні конфлікти всього роману. Йдеться передовсім про двоїсту природу людини, про боротьбу в ній тілесного і духовного, що в разі перемоги першого призводить до моральної деградації особи, а інколи навіть і до трагічних наслідків. Письменник наполегливо шукає причини цих негативних явищ, котрі, на жаль, стали досить помітними і в сучасному світі. Одна з них – це легковажний відступ людини від тих ціннісних орієнтирів, що їх протягом тисячоліть виробляла і вдосконалювала світова цивілізація. Маю на увазі геніальні уроки практичної моралі, які людство отримало завдяки приходу Ісуса Христа та проголошеного ним учення. Відхід від них веде як окрему особу, так і всю земну спільноту не

лише до глобальної катастрофи, а й до як духовного, так і фізичного самознищення.

Критика давно вже помітила часте звернення Михайла Гафії Трайсти до ідей та образів Біблії, що, очевидно, йде насамперед від його світоглядних переконань і блискучого знання тексту першоджерела. У розмові з автором цих рядків письменник зізнався, що ще в дитинстві Свята Книга полонила його своїм змістом, і відтоді він принаймні раз на рік заново перечитує весь її текст. А це, напевно, дає йому можливість не лише постійно розвивати високий потенціал своїх світоглядних позицій, а й вивіряти за ними ті гострі колізії людського життя, що їх він майстерно узагальнює і моделює у щедрому різноманітті власних художніх версій.

За формальними ознаками роман «Бляшаний Христос» – дописування в оригінальній мистецькій формі історії земної присутності Сина Божого, сприйняття в нашу епоху його уроків практичної моралі як окремою особою, так і суспільством у цілому. Твір побудований за оригінальною художньою версією, згідно з якою Ісус з висоти свого бляшаного розп'яття, встановленого край села, уважно спостерігає за всім, що діється довкола, часто відчуває несправедливе ставлення до себе з боку перехожих, терпляче вислуховує їхні докори й образи, але неохотно залишається відданим своїй божественній місії. Важливу смислову функцію у творі виконує образ роздоріжжя, на якому встановлено розп'яття Христа, символізуючи людське вагання, сумнів і дворушництво. Саме на цьому місці пролилася кров жертви братовбивці й сталося самогубство.

Наративний центр свого роману Михайло Гафія Трайста вибудовує як історію бляшаного розп'яття Христа, спорудженого за бажанням сільського злодія. Попри оригінальну художню умовність Бляшаний Христос у романі – це той самий Ісус Христос, про котрого розповідають євангельські тексти. Христологія письменника передовсім морально-духовна. Як і в першоджерелі, його Ісус такий же людинолюбний і милосердний, «здатний простити гріхи повіям, злодіям, розбійникам, убивцям та найп'янішим з-поміж п'яниць». Водночас, як і в новоза-

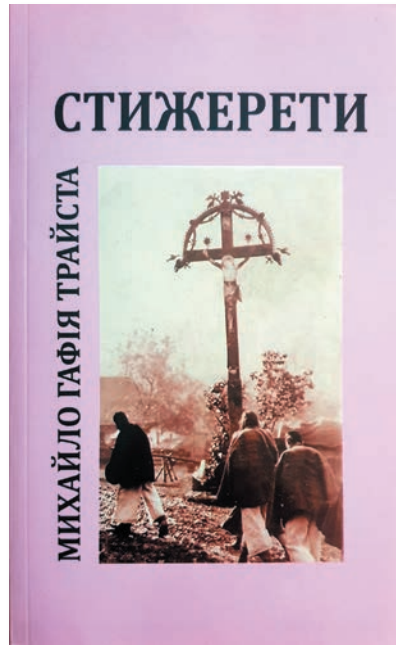
повітних оповідах, романний Христос постає вкотре зрадченим, розп'ятим і покинутим. Тож не випадково в контекст свого твору письменник уводить євангельський епізод про зречення Петра як нагадування і застереження нам, нині сущим.

Персонажі роману Михайла Гафії Трайсти, а в художній проєкції не тільки вони, а й значна частина землян, як занепокоєно констатує автор, «настільки звикли до нього (до Ісуса та його вчення. – В. А.), що більше й не відчували його присутності, їм було байдуже, що Бляшаний Христос спостерігає своїм іржавим поглядом за їхніми вчинками». Багатозначною реплікою про те, що рідко хто з перехожих поклонявся Христовому розп'яттю, автор натякає на духовний занепад села. Над людьми, як довідуємося з роману, запанували найтяжчі гріхи: егоїзм, заздросці, гординя, жадібність, грошлюбство, підступність, пияцтво, внаслідок чого ними чиняться різні сороміцькі діяння й жорстокі вбивства, які аж ніяк не відповідають їхній Божій подобі.

На жаль, у своїх зухвалих, нищих і лукавих намірах людина зайшла надто далеко, насмілившись знехтувати тим найбільшим благом, яке спервовіку дано їй Вишніми Силами. Адже Господь Бог створив її не тільки за своєю зовнішньою, а й за внутрішньою подобою.

Своєрідне й неоднозначне тлумачення біблійної оповіді про створення людини набуває в романі «Бляшаний Христос» несподіваного повороту, який розгортається у двох площинах: християнській і язичницькій. З одного боку, людина визнає свого Творця і його владу над собою, а з іншого, – віддає йому належне лише формально, з остраху за себе, без глибокої віри у християнські ідеали, без внутрішнього сприйняття і засвоєння усього Закону Божого. Показовою у цьому плані видається поведінка сільського злодія-курокрада, розбійника й перелюбника Єреміє Драгобана. Заволодівши чужим скарбом і швидко розбагатівши, він намагається спокутати свої злочини спорудженням розп'яття Ісуса Христа. Таке прилюдне пошанування Бога презреним усім селом злочинцем – лише зовнішній ефект,

який не має під собою ні щирості, ні покаяння. Адже Драгобан своєю поведінкою залишається таким же, як і був раніше. Більше того, його моральне падіння стає ще очевиднішим у зверхньому і зневажливому ставленні до односельчан, дружбі із бандою Павела Мотогни, відмові повернути Янкілю Федштейну бодай часточку з награбованого в нього та його друзів.

Та є в цій історії ганебного збагачення чи не найпоказовіший епізод демонстрації психології лукавої людини, нездатної на щире каяття у сподіяному злі. Єреміє Драгобан уперто наполягає на тому, щоби хрест для розп'яття Бляшаного Христа змайстрували саме з того дубового дерева, під яким він відкопав чужий скарб. Отже, той скарлючений дуб, який не годився навіть на дрова, став для підлого лиходія-відступника святим деревом-ідолом, своєрідною жертвою божеству грошей. Але в житті Єреміє Драгобана стаються події, які, очевидно, докорінно вплинули

на зміну його морально-психологічних принципів. Втрата синів, важке поранення-помста, яке поставило його на межу життя і смерті, народження онука спонукують Драгобана переінакшити себе самого і стати на шлях духовного навернення. Він оновлює занедбане розп'яття Ісуса, а водночас змінює і спосіб свого життя, і разом з онуком приходить до Бляшаного Христа щодня, щоби берегти спокій святого місця і думати про істинне призначення людини. Чи Єреміє Драгобан, як і той врятований розбійник, що вмирав на хресті поряд із Сином Божим, заслуговує на прощення? Письменник, здається, не дає ствердної відповіді на це запитання. Але натяк на неї таки вловлюється у підтексті заключних рядків роману.

У наш непростий і до трагізму напружений час Михайло Гафія Трайста демонструє благородну потребу сказати своє слово про Святу Книгу і про відкрити в ній істинну місію людини та її Спасителя. Як і кожний небайдужий до цих проблем митець, своє покликання він убачає у тому, щоби хоч якоюсь мірою стати благовісником найвищих істин людяності й Божого правопорядку.

(Далі буде)

Олександр СИТНИК,

доктор історичних наук,
професор кафедри історії та археології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Ірина Люба ГОРВАТ,

доктор філософії,
начальник відділу мистецтва
Повітового музею Сату Марє

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІСТОРІЇ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

(Рецензія на книгу Вегеш М., Чаварга А. *В обороні Карпатської України: Карпато-Українська держава та світове українство (1938–1939)*: монографія / Перекл. із чеської Н. Петріца. Ужгород : «АУТДОР-ШАРК», 2021. 380 с.)

Попри відносно незначний період існування Карпатської України, вона стала чи не найбільш знаковою подією в усій новітній історії України. Виникнення української національної державності на теренах Закарпаття здавалося нереальним, адже цей край століттями піддавався системній денационалізації. А за умов активізації тоталітарних систем у Радянському Союзі й Німеччині та гортистського шовіністичного режиму в сусідній Угорщині прагнення українських патріотів Закарпаття до власного державотворення розцінювалося тогочасним політикумом як справа безперспективна й навіть утопічна.

Бібліографія Карпатської України налічує понад дві тисячі наукових і науково-популярних праць. Однак бракувало комплексного узагальнення таких важливих аспектів, як: історія становлення і розвитку Карпато-Української держави впродовж жовтня 1938 – березня 1939 рр.; усебічна підтримка національно-визвольної боротьби закарпатських українців світовими українськими організаціями; участь українців Східної Галичини в обороні Карпатської України тощо. Особливо ж нагальною залишалася потреба дослідження процесу становлення державної служби Карпатської України. Відтак монографія М. Вегеша й А. Чаварги відкриває новітній напрямок осмислення феномена Карпато-Української держави.

Насамперед у виданні розглянуто основні міфи стосовно Карпатської України, що містилися в окремих публікаціях у всьому масиві робіт із цієї проблематики, котрі видавалися впродовж 1938-2020 рр. Це зокрема: «Карпатська Україна як одноденна держава», «Карпатська Україна як проєкт гітлерівської Німеччини», «Карпатська Україна як проєкт галичан», «Міф про закарпатський сепаратизм» тощо. Авторами не лише аргументовано розвінчано ці домисли, але й у подальших розділах викладено реальний зміст подій (с. 5-15).

У першому розділі видання – «Карпатська Україна 1938-1939 рр.: від здобуття автономних прав до проголошення незалежності» досить ґрунтовно висвітлено весь шлях українського державотворення на Закарпатті від травня 1919 р. до проголошення

незалежності в березні 1938 р. Авторами зауважено, що звернення «До всіх українців по цілому світі! До всіх українських партій, організацій, груп, товариств у Галичині, Буковині, Бессарабії, Наддніпрянській Україні, Канаді, Сполучених Державах Америки і взагалі до українців, де б вони не проживали», опубліковане 27 жовтня 1938 р. у газеті «Нова свобода» засвідчило чітку українську спрямованість уряду А. Волошина (с. 23). А створення в листопаді 1938 р. Організації Народної Оборони Карпатська Січ (ОНОКС) означало прагнення до відстоювання власних державних і національних інтересів, «плекання оборонного духу в українському громадянстві краю, поборювання протидержавної пропаганди» (с. 27-30). Однак «Карпатська Січ» не мала статусу повноцінної армії, а її забезпечення із-за об'єктивних обставин було вкрай обмеженим (с. 30, 31). Незважаючи на це, «Карпатська Січ» відіграла значну роль у захисті кордонів краю від нападу угорських і польських диверсантів, які впродовж 1938-1939 рр. вели «гібридну війну» проти молодого автономної держави (с. 32-34).

Авторами простежено, що ухвалюючи рішення від 20 січня 1939 р. про розпуск усіх політичних партій, уряд Карпатської України припустився грубої юридичної помилки, адже це рішення означало, що з парламенту і сенату Чехословаччини автоматично виключаються всі депутати від цих партій. Не врятувало становище й те, що 6 лютого 1939 р. уряд Карпатської України новим розпорядженням змінив своє попереднє рішення. Зміни полягали в тому, що перше розпорядження про розв'язання політичних партій не стосувалося аграрної, соціал-демократичної, народно-соціалістичної та християнсько-народної партії, представники яких увійшли до складу «Українського Національного Об'єднання» (УНО), котре постало ще 24 січня й уособлювало увесь проукраїнський політикум краю (с. 34-37).

Одна з наскрізних ідей розділу полягає в характеристиці становлення демократичного парламентаризму в Карпатській Україні. Так відзначено, що 27 січня 1939 р. центральний провід УНО склав список кандидатів у послы до Сойму Карпатської Укра-

їни, до якого ввійшли 32 особи. Вибори до Союму було призначено на 12 лютого 1939 р. Голосування мало відбуватися відповідно до Виборчого Закону Чехословацької Республіки, який усе ще був чинним. Із 92,5% населення, що взяли участь у виборах, 92,4% проголосували за УНО. Вибори пройшли із значним піднесенням української національної свідомості серед простого народу (с. 37-40). Поряд із цим авторами відзначено, що мешканці низки населених пунктів віддали більшість голосів проти УНО, що свідчило про те, що люди могли вільно висловлювати свою думку (с. 40).

Ретельно досліджено питання відкриття Союму, проголошення самостійності Карпатської України А. Волошином 14 березня 1939 р., обрання головою Союму Карпатської України А. Штефана та А. Волошина – президентом Карпатської України. Водночас авторами наголошено, що Союм проходив у той час, коли мадярське військо вже вторглося на терени Карпатської України. Молода незалежна держава припинила своє існування, так і не розпочавши своєї діяльності. Попри це, постання Карпатської України ще раз продемонструвало усьому світу, що на Закарпатті живе частина українського народу, яка бажає мати власну державу разом зі своїми братами та сестрами з Великої України (с. 41-44).

У розділі 2 – «Становлення державної служби Карпатської України крізь призму українсько-чехословацьких відносин» фактично вперше в українській історіографії, на широкій джерельній базі, проаналізовано процес формування державної служби Карпатської України. Причому це зроблено в контексті українсько-чехословацьких відносин. У розділі також подано текст присяги на вірність Чехословацькій Республіці, котру складала державні службовці Підкарпатської Русі, а також присяги вищих урядовців та послів на вірність незалежній Карпатській Україні. Цілком слушним є висновок, що клятва на вірність Чехословацькій Республіці не передбачала вірності народам цієї держави, адже дуже часто чиновники зловживали своїм службовим становищем і діяли всупереч інтересам населення, яке мали представляти. Про це свідчать випадки зловживань, переслідувань та навіть залякувань чиновниками чеської національності місцевого українського населення (с. 46-74).

Розділ 3 – «Організації української еміграції та Карпатська Україна» присвячено зв'язкам молодого українського державності зі світовим українством. Насамперед привертає увагу інформація, взята авторами

з видання «Нова свобода», щодо того, що наприкінці 1930-х рр. у різних країнах світу проживало близько 55 мільйонів українців. Окрім УРСР, де їх налічувалося – 41 млн., у Галичині (Польща) – 8 1/2 млн., у Чехословаччині – 650 тис., у Буковині й Бессарабії (Румунія) – 2 1/2 млн., у США – 1 млн., у Канаді – 300 тис.». Дослідниками наголошено, що після 1925 р. викристалізувалися осередки української еміграції в Європі, де перше місце посідала Прага, опісля неї – Варшава й дещо втратив своє значення в цьому відношенні Відень. Постає нові осередки в Берліні й Парижі. Дещо слабші скупчення української еміграції знаходилися в Румунії, Болгарії, Бельгії, Швейцарії, Англії, Італії, Туреччині, Латвії, Фінляндії. Чисельно на першому місці перебувала українська еміграція в Польщі й Франції». І саме від української діаспори значною мірою залежало майбутнє Карпатської України. Тому, підкреслюють автори, не дивно, що коли

уряд Карпатської України опинився в скрутному становищі, то А. Волошин звернувся з проханням про допомогу до українців, які проживали за кордоном (с. 75). Відтак зауважено, що 22 грудня 1938 р. «Нова свобода» опублікувала звернення представників української діаспори, у якому пропонувалося створити «Національний фонд Карпатської України». Між урядом Карпатської України та різними політичними партіями, об'єднаннями і товариствами 9 країн зав'язалися тісні відносини. Особливо з організаціями закарпатської діаспори в США (с. 76-78). У той же час автори визнають, що серед

закарпатської діаспори в США було чимало русофілів і мадяронів, які негативно ставилися до А. Волошина та політики його уряду. До того ж, уряд Карпатської України не все зробив для того, щоб до закарпатців, які проживали в США, доходила правдива інформація про події в краї (с. 79). Особливої уваги заслуговує те, що Український вільний університет у 1938 р. присвоїв А. Волошину звання почесного доктора філософії. Окрім того, наголошують автори, неодноразово порушувалося питання про перенесення УВУ до столиці Карпатської України (с. 86). Загалом авторами аргументовано доведено, що влада Карпатської України налагодила стосунки з багатьма організаціями й товариствами української діаспори, що збирали кошти, продукти харчування та надавали іншу матеріальну допомогу закарпатцям. Фінансова допомога регулярно надходила зі США та Канади, зокрема від ОДВУ, ДККУ, УНО тощо.

(Продовження на 24 с.)

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ІСТОРІЇ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

(Продовження з 23 с.)

Не стояли осторонь й українські організації у країнах Європи і Азії, зокрема «Допомогові комітети» в Празі та Відні. Підтримку уряду Карпатської України висловлювали автори сотень листів, що постійно надходили на адресу А. Волошина (с. 94, 95).

Останній, четвертий розділ монографії «Нелегальні переходи польсько-чехословацького кордону. Галичани в обороні Карпатської України» присвячений участі галицьких українців у боротьбі за розбудову та незалежність Карпатської України. Авторами зауважено, що наприкінці 1938 р. розпочалися масові переходи польсько-чеського кордону з боку Галичини. Причина нелегальних переходів кордону полягала в тому, що галицькі українці вбачали в автономії Закарпаття можливість створення української соборної держави. Вони хотіли долучитися до її розбудови (с. 101, 102). Розглядаючи проблему переходів кордону, дослідники не могли не оминати важливе питання: були вони стихійними чи організованими? Адже окрім ОУН, легальні політичні організації не могли прикласти до такої акції (с. 103). Також підкреслено, що чехословацький уряд вороже ставився до нелегальних перетинів кордону. Оскільки кордон також переходило чимало польських шпигунів і терористів, які вільно володіли українською мовою (с. 104, 105). Авторі монографії свідчать, що перебіжчики-галичани зазвичай прямували до Головної Команди Карпатської Січі в Хусті, цим поповнюючи лави Січі. Польським прикордонникам вдалося затримати багатьох перебіжчиків. Усі вони негайно поставали перед судом. Для того, щоб уникнути нових судових процесів, уряд А. Волошина ще в листопаді 1938 р. видав відозву «Проти нерозважної еміграції» (с. 105, 106).

Серед іншого прослідковано і ставлення ПУН до нелегальних переходів галицьких українців. Так, спочатку ПУН закликав українців до нелегальних переходів польсько-чеського кордону, але згодом, зокрема після опублікування перестороги в українських газетах, він зайняв дещо іншу позицію. Оскільки масовий перехід рядового членства ОУН ускладнював ситуацію урядові Карпатської України у внутрішньополітичних відносинах й загрожував дипломатичними конфліктами назовні. А. Волошин просив «не утруднювати йому і так важкого положення у відношенні до Праги, надсилати культурних діячів і всяких фахівців, а не крикунів-революціонерів, що вже почали діяти на нерви місцевим українським провідникам». А. Волошин знав, що частина оунівців планувала державний переворот, внаслідок якого члени карпатського уряду мали бути усунені від влади.

Тому, зазначають автори, ПУН ухвалив таке рішення: обмежитися засиланням на територію Карпатської України військових фахівців, що мали великий бойовий досвід, а також керівних провідників ОУН. Однак нелегальні перетини польсько-чеського кордону вийшли з-під контролю ПУНу. Багатьох галицьких українців затримували ще польські прикордонники. Галичани, які не змогли перетнути кордон й потрапили до рук польської прокуратури, або затримали польські прикордонники, або їх видала полякам чеська жандармерія (с. 107, 108). Дослідники звертають увагу читача, що після створення Карпатської Січі багато галицьких перебіжчиків влилося в її ряди. Польська влада доволі швидко реагувала на це. Польська влада неодноразово зверталася до чехословацького уряду з нотами протесту, у яких вимагали вплинути на уряд Карпатської України, який, на її думку, сприяв поширенню антипольської пропаганди. Хустська влада це заперечувала. Хоча в нотах протесту польського посла перебіжчики фігурували як «українські терористи» (с. 108, 109). Звернено увагу й на те, що процеси, що відбувалися в Карпатській Україні, безпосередньо впливали на розвиток політичних подій у Галичині (с. 111-115).

Авторі монографії також згадують тих галичан, які взявши посильну участь в обороні Карпатської України, загинули в боях, або були закатовані. Особлива увага приділена постатям полковника Михайла Колодзінського, який виконував обов'язки останнього начальника штабу й відмовився прийняти угорський ультиматум про припинення боротьби та політичного й військового діяча Зенона Коссака (с. 115-120). Також йдеться про страшні злочини мадярів, зокрема – їх терористичних груп, проти захисників Карпатської України (с. 120-125). Прослідковано й долю деяких галицьких українців після трагічних подій у Карпатській Україні (с. 125-127).

У монографії також вміщено вибрану бібліографію Карпатської України (1938-1939 рр.) у кількості 1568 позицій та 11 додатків.

Загалом слід відзначити, що авторам, завдяки широкій джерельній базі, вдалося системно висвітлити історію становлення й розвитку Карпато-Української держави впродовж жовтня 1938 – березня 1939 рр.; усебічну підтримку національно-визвольної боротьби закарпатських українців світовими українськими організаціями; участь українців Східної Галичини в обороні Карпатської України. Уперше в українській історіографії досліджено основні аспекти становлення державної служби Карпатської України, котрі автори розглядають через призму українсько-чехословацьких відносин тощо.

З початком нового навчального року!

Перший день нового навчального року завжди сповнений емоціями, новими радісними знайомствами та надією в завтрашні дні!

З нагоди початку нового навчального року Союз українців Румунії бажає всім учням успіхів, дивовижних відкриттів, радості та яскравих вражень!

СУР завжди підтримував та підтримуватиме успішність в освіті, заохочуючи та надаючи фінансову підтримку учням з високими результатами на олімпіадах та конкурсах, покликаних сприяти спілкуванню рідною мовою та просувати національні цінності й традиції серед українців Румунії.

Бажаємо всім вихователям та вчителям, які викладають українську мову/українською мовою, міцного здоров'я і наснаги у нелегкій роботі та дякуємо їм за працю, відданість справі, наполегливість, пристрасть, терпіння, з якими вони виховали багато поколінь учнів!

Ми надалі підтримуватимемо школи з українською мовою викладання, що допомагають зберігати та популяризувати культурну, етнічну та мовну ідентичність української меншини.

*Голова Союзу українців Румунії,
депутат Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ*

V Національні збори

Роль освіти та місцевого державного управління у збереженні української ідентичності

У період 1-4 вересня ц. р. Союз українців Румунії у партнерстві з Міністерством освіти провів у Констанці V Національні збори педкадрів, які працюють у галузі україномовної освіти, та радників місцевого держуправління від СУР.

У заході взяли участь депутат Микола-Мирослав Петрецький, заступник державного секретаря Департаменту міжетнічних відносин Амет Аледін, II-й секретар Посольства України в Румунії Петро Стоян, голова Світової Федерації Українських Жіночих Організацій Євгенія Петрова, заступник генерального шкільного інспектора Марамурського повітового шкільного інспекторату Йоан Мунтян, експертка з управління проєктами Анжела Побожний, голови повітових філій СУР, директори шкіл, в яких викладається українська мова, вчителі української мови, а також обранці до місцевих органів держуправління.

Протягом чотирьох днів на зборах обговорювалися: нормативно-правові рамки на 2021 – 2022 навчальний рік, що стосуються освіти рідною мовою; стан освіти українською мовою; роль директорів шкіл у процесі вивчення/викладання рідної мови/рідною мовою; аналіз навчального процесу предмета *українська мова та література*; механізми залучення осіб, зацікавлених у вивченні української рідної мови, а також механізми вдосконалення нав-

чального процесу викладання української мови / українською мовою онлайн; удосконалення навичок спілкування рідною українською мовою відповідно до тенденцій сучасного навчання; концепції конкурентних переваг кластерів; шляхи залучення європейських фондів у зони проживання етнічних українців; роль представників національних меншин в органах місцевого держуправління; способи відстоювання інтересів громадян в органах місцевого держуправління; самодостатність; міжінституційну співпрацю у місцевому державному управлінні.

У рамках Зборів Організація жінок-українок Румунії провела семінар на тему «Роль української жінки у збереженні етнічної, мовної та культурної ідентичності», під час якого Голова ОЖУР Ледія Співалюк розповіла про працю українського жіноцтва в Румунії, а в.о. голови СФУЖО Євгенія Петрова представила презентацію про діяльність СФУЖО. Також на семінарі обговорили майбутню співпрацю між СФУЖО та ОЖУР.

Принадно, на відкритті Зборів, в.о. голови СФУЖО Євгенія Петрова вручила Почесну грамоту СКУ для СУР та Подяку СФУЖО для ОЖУР.

Редакція «НГ»
Світлини із заходу на 4 обкладинці

Володимир АНТОФІЙЧУК

Береги Василя Довгого

Талановитому письменникові й журналісту Василеві Довгому 1 серпня 2021 р. виповнилося б 80 років. Але, на жаль, уже три літа в поспішному леті пролинули без нього. Він залишив по собі чималий літературний і публіцистичний доробок. А ще – добру пам'ять як людина, керівник, громадський діяч. За сумлінну і самовіддану працю нагороджений орденом Святого Рівноапостольного Володимира Великого, удостоєний почесного звання «Заслужений журналіст України», відзначений премією імені Івана Бажанського, міжнародною літературною премією імені Дмитра Загула, літературно-мистецькою премією імені Ольги Кобилянської.

Василь Довгий
біля хати Сильвестра Яричевського в Сереті.
21 серпня 2011 р.

Василь Довгий народився 1 серпня 1941 р. на Буковині – у старовинному українському селі Онут, відомому ще з 1213 р. Тут минуло його дитинство і шкільні роки. Сповнений романтичним завзяттям та оптимістичним баченням світу, він вступив на історичний факультет Чернівецького університету, який закінчив у 1965 р. Відтак пройшов вишкіл на факультеті журналістики Вищої партійної школи. Трудове життя розпочав учителем історії на рідній Заставнівщині, деякий час працював заступником начальника управління культури Чернівецького обласного виконавчого комітету, а з 1976 р. – на посаді заступника генерального директора Чернівецької обласної телерадіокомпанії.

Широке визнання здобув Василь Довгий як громадський діяч. Очолюючи товариство «Україна – Румунія» і Чернівецьку обласну організацію Націо-

нальної спілки письменників України, він докладав чимало зусиль для розвитку різноманітних контактів із українською громадою Румунії, організовуючи літературно-мистецькі зустрічі з нагоди різних державних подій і загальнонародних свят, дбаючи про спільні видання книг, пильно стежачи за творчим зростанням письменників і публікаціями в тамтешніх періодичних виданнях.

Талант Василя Довгого багатогранно виявився передовсім у тележурналістиці. Десятки, а то й сотні разів він приходив у кожен дім зі своїми яскравими й по-людськи щирими телевізійними передачами. Його творче життя розпочиналося в телевізійному ефірі. Сміливий і безкомпромісний, він єдиний, хто в час чернівецької алопеції виходив із гострими й злободенними сюжетами на Київ і Москву. Прямий ефір, який він першим заснував і в Чернівцях, і в Україні та чудово ним володів, проклав міст між телевізійною студією і мешканцями телерегіону, які могли по телефону вільно спілкуватися з учасниками телевізійного дійства. Упродовж багатьох років він вів діалоги з відомими державними діячами, народними депутатами Верховної Ради України, гостями із США, Канади, Італії, Австрії, Нідерландів, Румунії. У його студію навідувалися знані письменники, відомі артисти й співаки. Одну з головних рис творчої манери Василя Довгого точно підмітив Михайло Івасюк, відзначивши, що розмови журналіста з цікавими людьми стали надбанням української історії і фактом формування національної свідомості. Крім того, видатний письменник підкреслював, що «журналіст Василь Довгий завжди проникає в тонкощі психології свого співрозмовника, активно реагує на це, допомагаючи йому бути щирим, довірливим до телеглядача».

Письменник Василь Довгий дебютував драмою з життя повоєнного буковинського села «Весняні пали» (1972). Відтоді драматичні жанри стають основними в його літературній творчості, одна за одною з'являються одноактні п'єси «Одного серпневого дня» (1976), «Високе сонце» (1978), «Нью-Йоркська Марія» (1980), «Випікання долі» (1981), «Кордон» (1985), «Фортуна» (1987), «Чарівний топірець» (1991), двоактна драма «Зачароване царство Мольфара» (1992) та ін. Підкреслюючи їх високий

художній рівень, поет Михайло Ткач звернув увагу на майстерне використання у них буковинського фольклору, мовних особливостей, переосмислення драматургічної напруги карпатських легенд, збагачення художньої тканини народними традиціями тощо.

Багатогранний талант Василя Довгого-драматурга, очевидно, найяскравіше підтверджує сценарій за мотивами повісті Ольги Кобилянської «Царівна», екранізований у 1994 р. «Укртелефільмом». І ось уже понад двадцять п'ять років «Царівна» не сходить з екранів українських телеканалів. А в 2013 р. постановку за нею в перекладі Івана Кідешука здійснив Ботошанський музично-драматичний театр імені Міхая Емінеску (Румунія), присвятивши цю творчу роботу 150-річчю від дня народження Гірської Орлиці. Успішні гастролі в багатьох румунських містах підтвердили високий мистецький рівень драматургічного матеріалу і сценічного втілення «Царівни». Враження румунських глядачів від вистави сповна відбилися у спостереженні бухарестського поета, прозаїка, драматурга і критика Михайла Тайстри: «Постановку «Царівна» я б назвав геніальною, тому що вона сповнена ніжністю, романтизмом і – гумором, який робить її легкою, так би мовити, доступною глядачеві. На сцені відбувається зустріч двох світів – прагматичного і провінційно-романтичного. Саме на цій стрічі відбувається основний конфлікт вистави». Погодьмося, оцінка дуже висока і водночас об'єктивна.

Літературна творчість письменника увінчалася романом «Розсекречений об'єкт» (2007), в якому виведено образи учених-фізиків, які ведуть наполегливі пошуки в галузі термоелектрики.

До свого 75-річчя Василь Довгий підготував книгу прози й драматургії під назвою «Береги», яка вийшла наприкінці 2017 р. Планувалася її презентація в Україні та Румунії. Але задуму не судилося здійснитися – 25 червня 2018 р. після важкої хвороби письменник відійшов у вічність.

Остання прижиттєва книга Василя Довгого має символічну назву. Береги – це не межі, а два світи журналістської і літературної творчості мистця, які живить повноводна ріка, несучи у вічність те найважливіше, що підтримує людське життя, дарує кожному надію на порятунок у вирі буттєвих проблем і щоденних побутових клопотів, виокремлює з-поміж них те інше, що націлює на прекрасне і гуманне.

Доля Василя Довгого склалася так, що він особисто впливав на становлення багатьох талантів, відкривав їм дорогу до членства у творчих спілках.

**Письменники Богдан Мельничук, Володимир Антофійчук і Василь Довгий в Негостині.
21 серпня 2011 р.**

У першому розділі «Берегів» він колоритно розповів про щасливу випадковість, завдяки якій він, студент-історик, став працівником телебачення, про свої взаємини із Народною артисткою СРСР, України й Молдови, Героєм України Софією Ротару. До книжки увійшли спогади про зустрічі із письменником Михайлом Івасюком, майстром поетичного слова Віталієм Колодієм, відомим літературознавцем Василем Лесиним, спілкування із Костянтином Поповичем та створення за його романом «Бентежний світанок» шестисерійного відеофільму. Автор не оминув увагою свою багаторічну дружбу із Михайлом Ткачем, Василем Мельником, Володимиром Доцюком. «Дорога до воздвиження Чесного Хреста» – так називається оповідання про важкий і довготривалий шлях сценарію «Царівни» від письменницького стола до втілення його в життя. Тема репресій знайшла відображення в новелі «Казахська Димка», а розповіді про алопецію 1988 року і перший всеукраїнський фестиваль «Червона Рута» стали своєрідними документальними свідченнями.

Тому логічно, що другий розділ книжки представляє п'єси «Весняні пали», «Зачароване царство Мольфара», «Калачі для нареченої», «Битва» (за новелою Ольги Кобилянської) та жартівливу одноактівку для дітей «Як Жирунчик цвірінькав». А третій і четвертий розділи «Берегів» подають матеріали й фотосвітлини, які створюють відповідне враження про творчість Василя Довгого.

1 серпня 2021 р. в селі Онут на фасаді місцевої школи відрито меморіальну дошку Василеві Довгому – гідний знак шани й поваги до таланту письменника, журналіста і громадського діяча.

Михайло ТРАЙСТА

IV НАЦІОНАЛЬНИЙ ФЕСТИВАЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ

Комітет бухарестської Філії СУР організував у період з 26 по 31 серпня IV випуск Національного фестивалю українського театру.

У четвер, 26 серпня, у Музеї румунської літератури відбувся круглий стіл на тему «Класики української драматургії – до 110-річчя з часу написання «Лісової пісні» Лесі Українки та до 150-річчя від дня народження поетеси»

З цієї нагоди було презентовано книгу «Лісова Пісня» – драма-феєрія в 3-х діях, яку переклав на румунську мову Михайло Гафія Трайста, за редактуванням Корнелія Ірода.

«Найвищим мистецьким здобутком Лесі Українки є „Лісова пісня”. Цей шедевр вона написала всього лише за три тижні в м. Кутаїсі (Кавказ). Леся дуже сумувала за Батьківщиною, крім того, знову загострилася її хвороба. Ідея створити „Лісову пісню” була нав'язана спогадами дитинства.

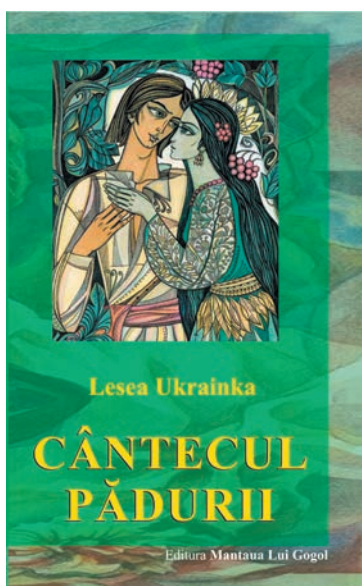
Леся Українка в листі до матері писала: „Мені здається, що я просто згадала наші ліси та затужила за ними. А то ще я й здавна тую Мавку в умі держала, ще аж із того часу, як ти в Жабориці мені щось про мавок розказувала, як ми йшли якимсь лісом із маленькими, але дуже якими деревами. Потім я в Колодяжному в місячну ніч бігала самотою в ліс (ви того ніхто не знали) і там ждала, щоб мені привиділася мавка...”» – прочитав з біографії Лесі Українки у своєму вступному слові перекладач твору Михайло Гафія Трайста.

«„Лісова Пісня” – це філософська драматична поема, де опоетизовано красу людських взаємин: потяг

до щастя, незбагненну силу великого кохання. Це твір в якому діють міфологічні істоти, якими народна фантазія заселила ліси й води, поля й гори, і про яких дізнаємося таки з початку, зі самого „Прологу”, в якому з’являються жителі лісового озера.

Всіх оцих персонажів читач сприймає як представників природи, які протиставляються людині. Краса, яка виявляється у високій, світлій духовності людини, у її гармонії з природою, у жертвній любові й здатності прощати. Така краса очищає й відроджує людину та світ. Мене просто зачарувала драма, і я вже в тратативах із перекладачем твору, щоб поставити її на сцені Театру румунських драматургів, або на сцені інших бухарестських театрів», – заявив у своєму виступі режисер Васіле Тома, який добре ознайомився із перекладеним твором.

У рамках круглого столу було представлено уривки з екранізації драми: «Лісова пісня – фільм Віктора Івченка (1961 р.); «Лісова пісня» – мультфільм Алли Грачової (1976); «Лісова

пісня. Мавка – фільм Юрія Іллєнка (1981), а також актори Штефан Апостол (в ролі Лукаша) та Магдалена Беческу (в ролі Мавки) прочитали декілька сцен.

У п'ятницю, 27 серпня, в осередку Бухарестської філії СУР відбувся круглий стіл на тему «Роль Івана Франка в українській драматургії».

У своїх доповідях Корнелій Ірод та Михайло Трайста говорили про драматичну творчість Івана Франка

«Драма почала зацікавлювати Франка незвичайно рано. Вже гімназистом у 1872 році Франко, виконуючи завдання для викладача польської літератури Парильяка, написав по-польськи драму у віршах „Югурта”, текст якої не зберігся. Його в той час дуже зацікавлювала римська історія і тому, мабуть, сюжетом другої драми у віршах, яку він не закінчив, була історія „Ромула і Рема”. Ця драма була написана німецькою мовою і також подана, як шкільне завдання, вчителю німецької мови Ришун”, – розповів Корнелій Ірод.

Третім драматичним твором Франка була Драма «Три князі на один престол», тема якої є війна між князями Ростиславом і Ратибором.

Закінчивши в 1875 році гімназію, Франко вступив до Львівського університету. У той час він уже мав кілька зошитів власних творів, між якими були переклади «Антигони» й «Електри» Софокла та декілька оригінальних драм. Збереглася ж лише частина однієї з тих драм – «Славої і Хрудом».

У 1884 р. Франко переробив для театру «Руська Бесіда» п'єсу Г. Кляйста «Розбитий збанок». Далі слідує п'єси сільської тематики: «Рябина» (1892 р.) «Украдене щастя», комедія «Учитель» і драматична картина «Будка № 27».

У 1895 році Франко зробив переробку п'єси Кальдерона «Алькальде де Заламея» під назвою «Війт із Заламеї», сюжет якої оснований на розгулах офіцерів на постою в селі. Того самого року він написав драматичну картину «Кам'яна душа».

Після цього Франко знову повернувся до старослов'янського сюжету в драмі-казці «Сон князя Святослава».

У 1902 році Франко, мабуть, під враженням «Ткачів» Гауптмана пише п'єсу «Майстер Черняк», в якій показує неминучий розвиток капіталізму, перемогу фабрики над ремеслом.

На закінченні було представлено фрагменти українського 2-серійного мінісеріалу режисера Юрія Ткаченка «Украдене щастя», знятого за мотивами

однойменної драми Івана Франка у 1984 році на студії «Укртелефільм».

В суботу, 28 серпня, у залі „Art ballroom events” відбувся колоквиум, присвячений перекладам та постановці українських п'єс румунськими театрами.

Присутні мали змогу послухати уривки з вистав Григорія Квітки-Основ'яненка «Сватання на Гончарівці», поставлену в 1968 р., режисером Кишинівського національного театру ім. О. С. Пушкіна, Трифоном Грузін та «Мартин Буруля» Карпенка Карого, поставлену 1952 року, для Бухарестського

радіотеатру режисером – народним артистом Міхаєм Зіра, за участю титанів румунського театру: Александру Джуґару, Штефана Чуботерашу, Радун Беліґан, Гріґоре Васіліу Бірлік, Октавіана Котеску та ін.

У неділю, 29 серпня, у залі Йосіф Наґіу Театру румунських драматургів відбулася театральна вистава «Чудотворний портрет» режисера Іона Ніку Попа (ПІН) за мотивами однойменної п'єси Михайла Гафії Трайсти.

У понеділок 30 серпня, за мотивами тієї самої п'єси – «Чудотворний портрет», Михайла Гафії Трайсти – відбулася театральна вистава «Ше Валетул», поставлений режисером Васіле Тома, в якій виступив разом з відомим актором Іоан Ґросу.

~~~~~

Антонета КРАЙНІЧУК-КІДЕША

ДО 80-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з № 325)

Із плином часу творчість В. Кліма набуває нових відтінків. Село перестає бути ключовим у його творах, зникає і психоаналіз, на зміну якому приходять метафоричність, символізм і філософія. Герої його оповідань – талановиті та освічені люди – митці різних сфер діяльності. Тематика нових творів В. Кліма (збірки *Райдуга блискавиці* – 2001, *Відсвіти полум'я* – 2004, *Біла карточка* – 2009) дуже різноманітна. Загалом можна виділити дві ґрунтовні проблеми, які розробляє автор: митець як особистість, сюди ж – конфлікт між суспільством і митцем; філософське осмислення буття, протистояння добра та зла.

До першої групи належать твори *Художник* (автор зобразив своєрідність мистецького бачення), *Аркадська мадонна* (прив'язаність художника до картини, з втратою якої він позбувся «натхнення до художньої праці»), *Поет* (відірваність молодого поета від справжнього життя), *Люся* (вірність своєму покликанню), *У бочці* (гіперболізоване поклоніння музі поезії), *Зірвана мотузка* (втрата мистецького Я), *Молитва скривджених душ* (розплата за письменницький талант), *Скерцо а ля мажор* (розуміння індивідуальності творчої натури), *Роман і людина* (важливість власного твору для митця).

У творі *Поет* повернення молодого митця у рідне село за «натхненням» обертається для нього гірким відкриттям. Автор майстерно зобразив жагу поета, яка привела його в дім сільського «кобзаря» Данила: «У душі такої людини, як Терентій, погрузлий розумом і душею в міщанську нудьгу і черствість, Данилів оазис породжує цілий потік палких почуттів, які ведуть до найістотнішого, що є в ньому, – до натхнення. І саме тут, у цьому земному раю, він нагодує свою голодну душу на довгий час...»²⁴. Та щоб писати «про народ», спілкуватися з ним, треба розуміти його мову. Данило критикує ще молодого Терентія за втрату зв'язку з рідною землею: «Життя

мужицьке – не поезія, сину. Воно – біль і страждання. Тільки той, хто пройшов ці випробування, буде в стані скласти справжню поему про просту людину»²⁵. Своєрідним продовженням цього твору можна назвати коротке оповідання *Зірвана мотузка*. В. Клім майстерно зобразив пошуки нового сенсу письменником, що втратив потяг до життя і творчості, загруз у замкнутому колі, не маючи змоги вибратися. Мистецькі муки породжують *alter ego*. У кінці твору з'являється враження, ніби опускається театральна завіса – останні рядки набувають метафоричності та драматизму: «Слава Богу, нарешті *alter ego* замовк. Письменник глянув у вікно – над землею насідали сутінки, вечір готувався стрічатися з ніччю, місяць із зорями, люди зі снами, а душі із мріями...»²⁶.

Відданість своїй справі впродовж усього життя, мистецька самопожертва – головні проблеми твору *Люся*. Данило Мазур, артист провінційного мандрівного цирку, вперше змушений виступати без своєї натхненниці Люсі, «сподівався на справжню сенсацію [...] своїм виступом. Еволюція людини шляхом прогресу і цивілізації та моральний її занепад, драма її споконвічного чотирирідного предка, який став паяцом і предметом людської втіхи, розваги і зиску, вкладених у своєрідний монолог з участю живого суб'єкта цієї драми – ось чим хотів він зворушити своїх глядачів»²⁷. В. Клім не просто «оголив» внутрішній світ митця, він показав наскільки важливим буває покликання для таких людей. І не має значення, чи це провінційний актор, чи міський поет, якщо вони свідомо обирають шлях служіння музі, то здатні будуть не просто хвилювати душу глядачів, а підіймати їх над буденністю, наповнювати неповторною любов'ю і бажанням до життя. Та за все треба платити. А особливо за талант. Письменник Таран, герой оповідання *Молитва скривджених душ*, цілу ніч вислуховує скарги душ своїх персонажів, яких він навмисне розділив у своєму творі. Цікавим є символ сну – як переходу між реальністю і вигадкою.

²⁴ Клім В., *Райдуга блискавиці* / Василь Клім. – Бухарест : Видавництво Мустаг, 2001. – С.18-19.

²⁵ Там само. – С. 19.

²⁶ Клім В., *Відсвіти полум'я: коротка проза, роман* / Василь Клім. – Бухарест : Видавництво Мустаг, 2004. – С. 47.

²⁷ Клім В., *Райдуга блискавиці* / Василь Клім. – Бухарест: Видавництво Мустаг, 2001. – С. 25.

У творі *Скерцо а ля мажор* герой дає письменницькі настанови своєму колезі: «Літературний твір – симфонія, добродію, шукай музику в природі, у героях твору, їх вчинках, у всьому, інакше марно стукаєш у ворота Парнасу»²⁸. Але принципи творчості, як і джерела натхнення, у кожного свої, індивідуальні, інакше б ми мали письменників з однаковим стилем письма. До розуміння цього приходять і герої оповідання. Цінним цей твір робить «привідчинення» дверей до особистої творчої майстерні В. Кліма: «Ніде правди діти, у процесі творчої діяльності значну роль відіграє певний настрій письменника, він повинен, насамперед, зарядитися психологічно, а без натхненного поштовху і не берись за перо, і джерело натхнення різноманітне: присутність на письмовому столі, скажімо, якоїсь улюбленої книги-реліквії, кошика із свіжими фруктами, бронзової статуетки Купідона, яка-небудь настінна картина художників Відродження на виду...»²⁹.

Роман і людина – історія книги на прилавках антикварного магазину. Все, що її живить, так це спогади про минулий ажіотаж навколо її персони, але час немилосердний: тільки пил та забуття чекало книгу в майбутньому. Мрії про достойного власника, який би розпізнав її справжню цінність, втілилися в життя. За книгою прийшли, і не хто інший, як її автор. Вона була написана ним і про нього, а тому значила не менш, ніж він сам для цієї книги: «Боже мій, значить, я ще живу на світі, і ось доказ»³⁰.

До другої групи зараховуємо твори *Ніхто* (діалог між двома персонажами: Хтось і Ніхто, який полягав у пошуку сенсу буття як такого), *Мій учень – бакалавр Демон* (співвідношення добра і зла), *Магнум інімпліцитас* (суть людського існування – величне в простому), *Мефістофель із Ворони* (іронічне зображення спроби людини підкорити непідвласні їй сили), *Краще сидіти, ніж стояти* (комічний пошук вигіднішого для людини способу життя), *Життя, смерть і безсмертя* (ненаситність людської натури), *Відсвіти полум'я* (пошук свого місця у житті), *Особистість дерева та Ефемеріда* (розкриття суті буття).

У творі *Життя, смерть і безсмертя* талановитий Сологуб уночі спілкується з «таємничим духом», який радить йому, як допомогти важко хворій людині. Після вдалого лікування головний герой замислився, як би то обдурити саму смерть: «...З допомогою та-

ємничого духа він кине виклик смерті, він дасть їй належну відсіч. Він врятує себе навечно»³¹. Але такі речі судилися тільки духу, а Сологуб мав стати лише його інструментом. Через честолюбність героя дух покинув його: «Сологуб підняв до очей свої золоті долоні. Раптом вони здалися йому порожніми, безсилими, чужими. «Ще такого мені забаглося – безсмертя, агій!» – сплюнув спересердя Сологуб»³².

У романі *Відсвіти полум'я* автор зображує протистояння кількох поколінь сім'ї Гната Невигоди, ключовим для яких є пошук свого місця та щастя в суперечливому світі. Задля такої мети автор наділяє героїв чи не найкориснішою здатністю: критично сприймати дійсність та й себе разом із нею. Гнат на початку роману звертається до нареченої Ліди: «... З твоїм гарячим сентименталізмом ти ще будеш щасливою. А я, із моїм здоровим глуздом, раціоналізмом, як ти мені не раз закидала, сентименталізм можу здобути»³³. Його син Валерій відрізняється від батька більш романтичним поглядом на життя: «І в пустоті можна спіймати цілий всесвіт, а я бачу за отією пурпуровою смугою вічність стремління людини виявити суть життя». На що його батько Гнат відповів: «Далеко дивишся, нитимуть очі. А я трохи короткозорий, бачу те, що мені під носом, воно краще, чим мацати навпомацки»³⁴. Зрештою, щастя також поняття індивідуальне. І герої знаходять свій неповторний сенс життя.

У цьому романі В. Клим знову говорить про село як про першооснови людського існування. Модернізоване бездушне місто, зборище зачинених у коробки душ, лякає діда Оникія: «...Місто нівечить здоровий початок душі. Світ народився босим, живиться мужицькою паляницею і гине в міщанському мрякобісці [...]. Село стане твоєю церквою, козаче [до Валерія], стане катарзисом твоєї душі, поете, аби знав!»³⁵.

Не обійшлося і без символізму, яким щедро приправлені твори цієї групи. Пожежа у романі – передвісник різючих змін у житті героїв, як і церковний дзвін, звуки якого супроводжують перший поцілунок Гната і Дарії: «Немає на світі величнішої музики, Гнате, справжньої симфонії, суміш життя і смерті, перший і останній вимір людського існування ні в чому так влучно не знайдеш, словами такої філософії не опишеш»³⁶.

(Продовження на 32 с.)

²⁸ Клим В., *Біла карточка* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво RCR Editorial, 2009. – С. 114.

²⁹ Там само. – С. 112.

³⁰ Клим В., *Відсвіти полум'я: коротка проза, роман* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво Мустанг, 2004. – С. 88.

³¹ Там само. – С. 83-84.

³² Там само. – С. 84.

³³ Там само. – С. 141.

³⁴ Там само. – С. 251.

³⁵ Там само. – С. 211.

³⁶ Там само. – С. 151.

ПИСЬМЕННИЦЬКІ РЕФЛЕКСІЇ ВАСИЛЯ КЛИМА

(Продовження з 31 с.)

Особливою «раціоналістичною» метафоричністю сповнений також образ Гната: «Я часто, перебуваючи у скрутному становищі, сідав на лавку і задумувався: ось, оце дерево може стати прикладом людині: і вона переживає несприятливі періоди протягом свого існування, але прийде весна і все стане на місце. Не те ж і для мене? Настане весна і все поправиться, тільки щоб жила надія»³⁷.

Порушені у творі *Гора* проблеми переосмислені в нарисі *Особистість дерева та Ефемеріда*. Герой першого твору трактує потяг до нових вершин як «порочну життєву умовність» і намагається перебороти її: «Страшенно люблю добиратись до гірських вершин, мабуть, щоб подолати свою порочну життєву умовність: все лізти до вершин, фанатично не зважаючи, що можу погубити себе»³⁸. А от персонаж *Ефемеріди* шукає свою «вершину», щоб досягнути «Велику Істину» існування: «Життя. Він же проблукав півсвіту, та так і не поталанило йому в пошуках розкусити його суть, хіба що вдалося розтлумачити, що вона – тимчасовість, суєтність, марнота, і він зараз добрався з нічим до оцього берега. Хотілося заволати з досади, збагнувши цілковитий крах своїх зусиль добитися до Великої Істини, яка вивела б людину до щастя – вічна її мета»³⁹. Для кожного «гора» набуває свого особливого значення, герої сходяться тільки в одному: вершина необхідна, бо тільки так ти продовжуєш рухатися вперед, тільки так відчуваєш смак і неповторність життя.

Окрім згаданих двох проблем, В. Клим зупиняється на багатьох інших хвилюючих питаннях, зокрема протиріччя людського ества, суть минулого, теперішнього та майбутнього в житті людини та інших.

У повісті *Крах цитаделі* проступають націоналістичні мотиви: син увіковічне військові подвиги батька, написавши продовження його історії, а в оповіданні *Золота ручка* стаємо свідками відродження українства та революції. Суть багатьох творів автор розкриває саме в цьому оповіданні: «Так мало людської доброчинності на світі й так багато підлості й мерзоти. І взагалі, людина – найбільша загадка для мене»⁴⁰. Частково «загадки» людського ества розкриваються у творі *Тридцять срібних шекелів* (історія срібняків, за які Юда продав свого Вчителя). Золото притягує недовершені душі та накликає на

них нещастя. Розплата дістається й молодому злодію Авруму. Дещо іншого відтінку набуває згадана проблема в оповіданні *У ямі* – іронічне зображення порятунку з ями пияка Лантуха та єврея Лейби із акцентом на всіх відмінностях людей таких різних національностей. Суперечності людської натури, її найпотаємніші «глибини» автор зображує у творах *Скарб*, *Небезпечний гість* та *Рушниця*. У першому оповіданні Марципан культивує придане своєї дочки, заціклюється на його охороні. Зрештою скарб викрадають, опустошивши душу героя. *Небезпечний гість* – яскраве зображення «психозу безпеки», недовір'я людей до всього незрозумілого. А от *Рушниця* стає кінцевою точкою у подорожі «людською свідомістю». Перед нами життєва повість змороної людини, на шляху якої були й гріхи, й кохання, гіркі втрати та кривава війна. Обдумане й логічне полегшення герою мала принести рушниця, куплена колись за корову. Здавалося б нічого не спонукало його до самогубства, та й автор прямо не говорить про це, але чомусь саме таким уявляється закінчення цього твору.

В оповіданнях *Полин і кропива* та *Вузол Трифона* В. Клим роздумує над проблемами важливості минулого чи майбутнього в сьогоденні людини. Головний герой *Полину і кропиви*, Оглобля, кожного ранку прокидається з синцями та подряпинами. Пошуки порятунку приводять його до ворожбитів Сивочуба, у якого він отримує цінний урок: «Слухай, я знайшов відповідь на запитання, яке з вічності хвилює людство: в чому полягає суть минулого, теперішнього і майбутнього часу»⁴¹. Ворожбит радить «подавати в суд» тільки майбутній час, а не теперішність, що «займає надто обмежений проміжок часу за розподілом безсмертного Кроноса», чи минуле, яке належить історії. У творі *Вузол Трифона* ідолом полковника у відставці Галантона був не хто інший, як Олександр Македонський, а особливо його надихала історія з розрубленням гордієвого вузла. В одній зі своїх «героїчних» мандрівок герой зустрів селянина, який розрубав вузол так само, як македонський полководець. Наставочою є так і не висловлена репліка співрозмовника Галантона: «І не в моді сьогодні поклонятися фальшивим ідолам далекої минулості чи сучасності, і не всі генії – справжні герої»⁴³.

(Далі буде)

³⁷ Клим В., *Відсвіти полум'я: коротка проза, роман* / Василь Клим. – Бухарест : Видавництво Мустанг, 2004. – С. 311.

³⁸ Клим В., *Біла картка* / Василь Клим. – Бухарест: Видавництво RCR Editorial, 2009. – С. 232.

³⁹ Там само. – С. 266.

⁴⁰ Клим В., *Райдуга блискавиці* / Василь Клим. – Бухарест : Видавництво Мустанг, 2001. – С.36.

⁴¹ Клим В., *Відсвіти полум'я: коротка проза, роман* / Василь Клим. – Бухарест : Видавництво Мустанг, 2004. – С. 95.

⁴² Там само. – С. 116.

Василь КЛИМ

РОМАН І ЛЮДИНА

Коротка історія антикварної книги

Нудьга заїдає мене, мій дорогий читачу, коли стовбичу на полиці занехаяного антикварія ввіткнута між молодими сусідками із завидними багатоколірними палітурками, які начебто насміхаються наді мною, бо і є чого: я вся облізла, пожовкла, скажеш, людина на старості літ. І беруть мене завидки, коли бачу, як відвідувачі захоплюються моїми сусідками, мацають-перемацають їх, перегортають по сторінці, то усміхаються, то суворішають. Дехто візьме одну «заміж», а її місце одразу займає інша, не менш гарна. Я ж їм не пара, вітром пролетіли мої молоді літа, коли я розважала читачів своєю захоплюючою історією, своїми пристрасними героями, незвичайними подіями. Однак, сьогоднішня видно ставить інші вимоги, теперішні читачі мають інші смаки, хоча це несправедливо, бо кожна книга повинна бути актуальною в будь-який час.

Коли б жив мій автор і побачив мене в такому жалюгідному стані, то збожеволів би, вихопив би мене з полиці, заплатив би за мене той мізерний гріш, тільки щоб не бачити свого твору виставленим на посміховисько.

А подумати: колись я була примадонною серед інших книг. Справжнім митцем був Ян Хмарочос, досконалий знавець своєї художньої справи. Якщо відкрити мене на першій сторінці, то можна побачити і його самого на зблідлій фотографії, і багато-хто здав би собі справу, що на вигляд він показний, приємний, а по розумних, проникливих очах і широкому лобу вгадав би, що мудрий із себе.

Не повагаюсь сказати, що моя поява на світ справила сенсацію серед шанувальників літератури, і я зразу таки стала бестселером, адже йшлося про незвичайну історію кохання між двома надзвичайними людьми, в певній мірі реальними особами, однією з яких був сам автор.

Отож, перед вами молода пара, кохаються, любов – гідна самих шекспірівських героїв. І раптом, перед апофеозом їхнього зв'язку – побранням, – він ставить крапку на своєму житті без будь-якої видимої на то причини, і його смерть застається загадкою для нареченої та всіх знайомих. Згодом, вона знаходить записну книжку свого коханого і відкриває таємницю: років з тридцять тому його батько (на той час вдівець) виїжджає у чужину на запрошення «Асоціації охорони природи» разом із п'ятирічним сином, і як складається доля, що більше не повертається у свій рідний край; батько одружується вдруге,

нова дружина народжує дочку; батько і його друга дружина гинуть в автокатастрофі; дочка застається під опікою своєї тітки у дворічному віці й переїжджає в іншу місцевість, де тітка помирає. З плином років випадково зустрічаються: йому вже двадцять один рік, їй – п'ятнадцять. На запрошення діда по батьку повертаються разом в рідний край, де продовжують свою ідилію аж до передодня їхнього одруження, коли дід у передсмертній хвилині викрив своєму внукові жадливу таємницю: наречена – його сестра, вони не можуть одружитися. І подав йому листи з чужини від свого сина, вислані ще до його смерті. В одному із листів зберігалася і фотографія обох дітей. Чому мовчав старий досі – загадка.

Сюжет роману не такий вже й новий, такі неймовірні випадки траплялися і траплятимуться на світі, але вражала надзвичайна майстерність автора в зображенні кохання двох молодих людей, і саме це спричинило величезний успіх книги.

Певна річ, якщо мій автор – герой викладених подій, то він мусів би докінчити свій роман тільки до своєї смерті, але, видно, літератори продовжують писати свої твори й після своєї кончини. Аж смішно стає.

Стою каменем і жду своєї майбутньої долі.

Якось в антикваріат увійшла літня сувора людина з бородою по комір сорочки і тремтячими, сухими руками стала перебирати виставлені на полиці книги. Відколи я тут стою, а ще не доводилося бачити цього покупця.

Переглядав, переглядав «експонати», аж раптом зупинився, завмер, окинув мене змученим поглядом, і, здалося, очі його, сиві, як і борода, зяскравіли. Обережно вийняв мене з полиці, перегорнув кілька сторінок, підійшов до продавця.

– Оце диво, – звернувся до нього, – відколи я бігаю за цією штукою. Скільки коштує?

– Цілком мало, пане, скільки пачка цигарок.

– Так мало? Ви знаєте, яка ціна цієї пачки, добродію? – підняв тремтячою рукою мене. – Вона вартує в мільйон разів більше, – швидко вийняв клієнт гаманець. – Боже мій, значить, я ще живу на світі, і ось доказ, – притулив мене до свого холодного обличчя, – нарешті і я віднайшов своє давнє кохання! – і вийшов з приміщення.

Я так зраділа, так захвилювалась, адже вкінці-кінців хтось оцінив мене, як слід, хтось визволив мене з тієї нудної темниці й, ви тільки подумайте, ще кохає мене. І не хто інший, а таки мій автор!..

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

НІКОЛЕТА КРЕЄТЕ

Ніколета Креєте дебютувала у 2019 році зі збіркою поезій «Жінка з восковим тілом», яка стала результатом перемоги в конкурсі рукописів Міжнародного поетичного фестивалю в м. Сігету Мармацієй. У тому ж році збірку було нагороджено премією «Книга року» на літературному фестивалі Іона Кеневою. Переклади її творів англійською мовою публікувалися у численних зарубіжних виданнях.

Ніколета КРЕЄТЕ

ніч божевільної

стільки початків без жодного кінця
перемотуй назад перемотуй
ти пішов мовчати біля води
якраз на полі з подвійними зв'язками
ти зупинився щоб солодко виспатись
в ніч божевільної
коли всі страхи танцюють голі

якщо в тебе є страх зігрій його в пазусі
без страху
тоді заплачеш або народиш мишей зайнятих
заселенням планети кращим світом
натисни на зображення
збережи

натюрморт

людина яка ходить попід землею
та сама що і на землі

вони сидять коло стола з вином
і колишуть слова

перекинений сон

кохання це шибениця на якій поринаємо
у сні з вікнами в яких кружляють птахи

не роби собі колицку з волосся жінки
розбавленого водою
в якому птах звив гніздо
для смерті

ти посадиш її другого дня
і дізнаєшся
що не знаєш нічого
коли читаєш тіла сліпими пальцями

залишається тільки зв'язати дерева долілиць
щоб в них віддзеркалювалась земля
коли зове тебе чужим іменем

знаки

десь там
між червоною кімнатою і сном
існують двері
зі запахом хліба і вина
нова людина
розіп'ята
народжує стару форму
з-під порога
приховувала її багато часу
тоді
її слово стало плоттю
і почало ходити босим

тягаючи повні зображення
по білій стіні

літні сльози

накручую будильник на різні години
щоб карбувати імена
але на фотокартках
мій образ блідне

згасаюче під каменем сонце
заплітає в мої дні
літні сльози

бог

заснув у нашому ліжку
простягнувшись
і враз кілька землетрусів зодяглися в дощі
з чорного мережива
хоча трохи засоромлені
я запропонувала йому віддалитись
але він тільки посміхнувся

З румунської переклав
Михайло ТРАЙСТА

Микола КОРНИЩАН

ПАЦІЄНТКА

(Продовження з № 316-317)

2.

Вітер вимів кілька листочків і підніс їх до моїх ніг.
– Сер, – відчеканило дитя, яке проходило поряд, коли я чекав, допоки Еліза вийде зі склепу, де крамували церковними штукенціями; куди вона увійшла лише для того, щоб купити три свічки та чотири рози. – Сер, ці барви припадають осіннім деревам, а не вашим вигаданим святим. Тож залиште їх там, де вони є, і більш не змінюйте їхнього природного забарвлення, гадаючи, що ви можете винайти щось, що могло бути б підходящим лише для святців розмальованих на всіх облущених мурах монастирів.

«Монастирські мури», подумки повторював я, не знаючи, чи все, що я чув, було справдішніми словесами, виказаними саме тією дитиною, яка віддалялась дедалі більше, або було тільки частками гадок, збережених, мабуть, десь у моїй підсвідомості ще з незапам'ятних часів. Я сказав собі, що мав би забути все одразу, мав би силкуватися довіряти чомусь зовсім іншому, набагато реальнішому і доценту підручному. Яким було, приміром, її вороття. Та істота, аж така прозора, але, як би дивно це не звучало, єдина, котра могла надати мені доконечної допомоги, на яку я виживав, аж такої необхідної в ті моменти зневіри. Того ранку, що вже не був ранком, бо мій час, тепер, був іншим. У тім вертограді чи сквері, або чим би не була ота місцина, якою я йшов, прямуючи, навпростець, якраз до свого будинку. Коли, повертаючись, підмітив, що хтось інший був тим, хто вже не був мною, і хтось інший походив на мене повністю. Це був інший я. І я це осягав, хоча мене більше не було, доки відступав від усього, що зоставалося немінливим. Моє справдешнє єство зараз пильнувало на щось зовсім інше, бо мені мерещилося, що з того моменту, в якому я побачив себе мертвим, навіть якщо удержувалося незмінним, майже все зринало навиворіт. Тобто, те, що мало бути правобіч мене, витало зліва. Мовби на глянці дзеркала, з якого я вже не міг вибратися. У яке проникнув і яке берегло неперемінливим, аж до останньої дрібниці, все те, що було мені відомим. Та

було і ще щось у всій тій мішанині облудних вражень: брак будь-якого бажання біологічного характеру. Але це я осмислив лише в той момент, коли вона сказала мені, що мені треба б глутнути трохи води. Дарма силкувався кородитись, даючи зрозуміти, що мені цього не треба. Даремно норочив в'янити усе, бо вона завіряла, що акурат цього мені не слід би уникати. «Але ця вода, на смак, не вода», – в'ясняв я, чудуючись щодо нової сприйнятливості, цілковитої відсутності. «Вода, милий мій, ніколи не мала жодного смаку». Даремно настоював на своєму, вичислюючи інші характеристики, такі як прохолода, вологість чи кислотність, бо вона не відступала від свого. Потім одразу згадала щось, що здалося вирішальним. «Я не прибавила солі, – сказала вона. – Ти не можеш відчувати, що п'єш воду, якщо вона не містить кілька грамів солі. І трохи попелу. В іншому випадку, якщо п'єш її просто так, натщесерце, повітря, дорогий мій, навіть і повітря тобі здаватиметься занадто прозорим».

– Все, що здається вагомим, вже не має жодного значення, – закінчив я отой доволі втомливий діалог.

Я йшов своїм шляхом. Точніш, тільки стежив за нею, згодний зупинитися на будь-якому кроці, якщо вона спробувала б розпочати іншу гру, таку ж каверзну, як і всі ці хаотичні шахи, в які ми щойно грали. Композиція, яка, повинен був визнати, виявлялася напрочуд конкретною. Кожне її слово та кожна замова, кожне припущення, у яке важко було повірити та майже неможливо було визнати з точки зору будь-якої здорової логіки; зрештою, все це виявлялося неспростовним. Визначало моє існування в ці години, коли, з огляду на докладні докази, побачені особливо на перехресті вулиць Покори та Надбережжя, мене не стало. Для всіх. Майже для всіх, якби не брав до уваги незнайомих, які, здавалося мені, іноді розмовляли зі мною. З тим, ким я був аж до вчора. Коли я повертався з роботи, з Центру психічних захворювань, де працював головним лікарем корпусу С, здається, що на мене смертельно налинув край небезпечний пацієнт, якому вдалося втекти з корпусу А; крило, призначене для безнадійних хворих.

(Продовження на 36 с.)

ПАЦІЄНТКА

(Продовження з 35 с.)

Здається, бо зараз, у цій обставині, в якій опи-
 нився, я не міг згадати інших деталей. Також не при-
 гадував, щоби за всі ці роки служби, яку я провів у
 тім самім місці, ще з першого працевлаштування
 в Центр психічних захворювань з периферії, щоб
 коли-небудь бачив би її обличчя; обличчя тієї, яка
 зараз, як би дивно це не звучало, здавалася мені
 цілком знайомою. Подобала на когось зовсім за-
 бутого, але існуючого в такому далекому часі, що,
 ввижалося, що належала до зовсім іншого життя; до
 попереднього. Подобала на когось іншого. І ця не-
 здатність ідентифікувати її в точному тимчасовому
 орієнтирі приводила до сумнівів, схожих на ті, через
 які іноді проходила значна частина моїх пацієнтів.
 Особливо ті суб'єкти, які незалежно від призначено-
 го їм лікування не виявляли жодних ознак одужання.
 Отже, все, що я міг вдіяти зводилося до того, що я
 міг лише тримати їх у постійному душевному супокі;
 стан спричинений ліками, іноді приписаними навіть в
 надмірних дозах. Оскільки всі ми, всі ескулапи, зна-
 ли, що не існує лікування, яке могло б припинити
 прогресування деменції. Ми могли лише завдяки
 специфічним терапіям та процедурам полегшити
 раптові та такі ненадійні прояви цієї немочі. Ми мог-
 ли контролювати ПКД, тобто початковий когнітивний
 дефіцит. І в цьому випадку, крім медикаментозно-
 го лікування, ми вдавалися до всіляких простих і
 надзвичайно ефективних методів, здатних вдер-
 жувати мозок пацієнта завжди активним; тобто спо-
 сібним усвідомлювати всі щоденні дії; будь то навіть
 найпростіші впливи поведінки, які для здорової
 людини не вимагали жодних розумових зусиль.
 Однак, багато з цих видів діяльності виявлялися
 вельми складними для наших пацієнтів. І сюди, до
 цього ступеня божевілля, доходилося поступово.
 Ще з раннього дитинства. Ще зі шкільних років, коли,
 навіть якщо учнів не піддавали специфічним тестам,
 таким як МРТ чи КТ, в деяких казусах можна було
 помітити їх надлишкову розпусту; відмову коритися пе-
 вним правилам та дотриманню відозв дорослих. І ця
 розпуста, ця безвідповідальність поволі перероста-
 ла в щось інше. Саме в цю деменцію, яка проявля-
 лась після двадцяти років. Позаяк, дозріваючи, отаке
 дитя ставало саме тим дорослим, в якого вже не
 було необхідної розумової здатності дотримуватися

загальних правил звичайного існування. У кращому
 випадку, він загинув незабаром після смерті батьків.
 Страждав, якщо не мав можливості потрапити до на-
 лежного медичного центру. Кволів усе життя.

З цієї точки зору, Елізу не можна було вписати
 в чіткий типаж; суцільний, але необхідний для нас,
 лікарів, щоб встановити ступінь важкості, досяг-
 нутий страждаючим. Мабуть, через те, що я ніколи
 не бачив її особистої справи, здавалося, що вона
 належала до тієї категорії пацієнтів, яких, якщо про
 них не було відомо анічого, завжди можна було вва-
 жати абсолютно здоровими. Потрібен був певний
 час і ретельний аналіз кожного слова чи жесту, щоб
 усвідомити певні поведінкові відхилення. Можливо
 саме тому, ще на самім початку, навіть після того
 моменту, коли ще у мене вдома ми обмінялися
 першими словами, хоча якщо те, що вона мені
 говорила, було досить дивним, я не міг зрозуміти,
 ким насправді була Еліза; справжня Еліза. Одначе
 у мене з'явилося декілька підозрінь лише тоді, коли
 при нашій звичайній розмові вона подалась до тих
 ідей, які виходили за рамки найпростіших логічних
 міркувань. Звичайно, і в цьому випадку я зводив
 усе лише до її веселощів. Можливо, саме так вона
 жартувала. А може, саме через ці дрібні витівки
 намагалася довести мені серйозність ситуації, в якій
 я опинився тепер. Лише тоді, коли дізнався правду,
 вказану поліцією, коли почув, що надзвичайно не-
 безпечний пацієнт втік із лазарету, де я працював,
 лише тоді я розглянув усе з іншої точки зору. Якраз
 зараз, коли прямує до мого будинку, я прохав її
 поспішати.

– Що ти робиш? – спитав її. – Чому не держишся
 осторонь? Чому ти зупинилась?

– Я спинилася, лише щоби думати про тебе, як
 про когось звідсіля. Щоб ти мав можливість згадати,
 ким ти був.

– Але поки ти бачиш мене, тобі не потрібно думати
 про те, ким є я.

– Краще б розуміти все, що я бачу, ніж розгляду-
 вати тебе і в ніщо не вірити, – продовжувала вона,
 підтверджуючи якомога чіткіше всі мої тривоги щодо
 зростаючої важкості її стану, в який заглиблювалась
 все більш.

– Рози, – проникав я в її думки, – твої рози пахнуть
 парфумами. Дешевими.

– Квіти, – психувала вона, – мої квіти випроміню-
 ють повітря і трави. Тієї, живої; з-між двох вод.

Потім додала, що зі свічкового воску можна змо-
 делювати що завгодно.

– Навіть вази, – казала вона. – Бо гадаю, що ти не думав, що я позбавлюсь цього воску у твоїм домі ще до того, як настане відповідний час. Поки не прийдуть усі гості, деякі знайомі та колишні сусіди, ліпитиму інші сорти квітів з розтопленого білого кольору.

– Але багато разів, вів я далі на тім самім докірливім тоні, в компанії певних людей, я почувуюся набагато самотнішим, ніж коли я один.

– Ти? – розглядала мене сором'язливо. – Ти докладаєш мені про самотність? Ти? – повторювала, вражена від почутого. Ти не маєш права цього говорити, бо ти занадто ідеальний для цього життя. Ти такий справжній, ніби щойно вийшов би із якогось незрозумілого сну, якого прагне будь-хто.

Потім додала ще щось, але я не розумів значення тих слів. Балакала доволі дивно, ніби читала деякі склади, з яких треба було витворити щось зрозуміле. Продовжуючи базикати, ніби дотримуючись якогось чітко встановленого слухового ритму, необхідного для власного дихання, знаходячись переді мною, роздивлялася ліворуч і праворуч саме на те, що для мене було праворуч і ліворуч. Розглядала дерева. Величезні дерева. Кущі та дерева, утворюючи за зразком якогось архітектора, одержимого симетрією повноти, клятий сутужний лабіринт. Щось на кшталт якогось, здавалося б, звичайного лісу, але при уважному розгляді, ніби постійно мінливого. Бо на кожному кроці, пройденім до мого будинку, у мене було відчуття, що навколишні дерева завжди мінялися місцями. Вони були занадто близько або занадто далеко. Іншими словами, вони ніколи не були там, де я визнавав, що мали бути б. Більш того, під час ходи, у мене виникало відчуття, що щось удосталь присутнє і в моїй свідомості, і в безпосередній реальності, завжди віддалялося від них. Щось на зразок людських силуетів. Слідкуючи за нами, але не наближаючись. Йдучи своєю дорогою. До мого будинку. Зупиняючись, коли зупинялись і ми.

– Це вони, – казала вона. – Це мої сусіди. Усі в димчастому. Як і належить для такої урочистості.

– Але ...

– Ні. Тебе не повинно б турбувати їхнє єство. Ти повинен знати, що, яким дивним не маячило б усе це, у ці моменти вони не турбуватимуть нас. Крім того, знають доволі добре, що мають робити, і роблять тільки те, що знають достатньо добре, щоб забезпечити саме оту могильну тишу, без якої наш

ритуал стане не можливим; спокій, необхідний за таких обставин.

– Хочеш казати, що ти закликала їх лише для того, щоби вони мовчали?

– Деякі паради вимагають лише фізичної участі, присутності людини; оскільки лише людина є вищим індивідом у цілім всесвіті. Тільки та людина, яка не винайшла жодної вищої сутності, перед якою, за відсутності причин, принижувала б себе, ставлячись на шкалі природного розвитку десь на нижчий рівень.

Звісно, що в результаті цього несподіваного з її сторони розмислу настав довгий період допитливого мовчання, протягом якого ми не припиняли рухатись далі. Оминули декілька компактних груп статичних фігур, одягнених у біле та озброєних сліпучими косами. Очевидно, це були працівники мерії. Ті, котрі цілий день косили траву. Вирівнювали її, допоки не робили схожою на дорогі килими у приймальних кімнатах. Косили та мовчали. Уникали нас. Наче нас там навіть і не було. Ба навіть і не дивились у наш бік, захоплені тільки своєю роботою. Для них, для тих із косами, я не представляв жодного інтересу. Та ані вона, ані ті інші. Ті, котрі уважно стежили за нами, завжди тримаючись на тій самій відстані від нас. Наче й не були б справжніми істотами, а, скоріш за все, всього лиш плаваючими тіннями, необхідними для підтвердження нашої присутності в цьому перелісі без жодного листка. Особливо тут, де вже не було на що дивитись, але де старанно і невтомно, двоє високих чоловіків викопували щось на зразок ями.

– Здається, що натрапили на темінь, бо в цих безкінечних місцях існує немало глибин підземної темряви, – висвітлювала вона, помітивши, звичайно, ту очевидну розгубленість, яку видавав мій розгублений погляд.

(Далі буде)

Ігор ГУРГУЛА

Я, МИТУСА, СПІВЕЦЬ ГАЛИЦЬКИЙ

(Продовження з № 325)

Року 1229-го ходив Данило у похід на Краків. Тільки-но повернувся з неблизької дороги, як до нього прибула делегація від галицької громади з проханням посісти князівський стіл у Галичі. «Приходь якомога швидше!» – вимагав галицький люд. Нашвидкуруч зібравши невелику дружину, Данило рушив на Галич. Через три дні Данило вже стояв під стінами Галича. Для початку він розгромив багатющий маєток боярина Судислава. Там усього було вдосталь: вина та овочів, списів і стріл. Аж чудно було бачити! Угорська залога не чинила у Галичі жодного спротиву. Данило відпустив вояків до Угорщини, а з ними і їхнього королевича Андрія. Разом з ним утікав і одвічний опонент, що остаточно себе скомпрометував – боярин Судислав. То був порушник спокою. І всі про це знали. Люди кидали у Судислава каміння, промовляючи: «Забирайся геть з міста, бунтівнику землі!»

Усе наче вгомонилось, Данило сів на галицькому троні, але утриматись на престолі виявилось справою важчою, аніж здобути його. Боярство і не думало миритися з таким станом речей. Воно терпеливо пересиджувало, очікуючи на слушну нагоду.

Під'юджений Судиславом, угорський король споряджає на Галич велике військо під орудою старшого сина короля Бели. Та облога Галича уграми закінчилась безрезультатно. Данило зумів зібрати полки, йому на допомогу підоспіли польські й польовецькі загони. Угорці зазнали відчутних втрат, розпочався відступ, по дорозі їх шарпали партизанські загони, перебивши чимало ворожої кінноти та піхоти.

І що після того рідні галицькі бояри? Яка їхня реакція на події? Я свідок усього того, що мало місце. Бояри вирішують позбутися Данила шляхом змов. Одного разу підпалюють княжу оселю, іншого – роблять спробу вбити князя на бенкеті. Вірні Данилові люди розкривають усі ці підступи. Дійшло до того, що якось під час застілля один боярин вилив у обличчя князеві келих. Данило стерпів образу – хай колись йому Бог віддячить!

Боярин Молибогovich наважився організувати нову змову проти князя. Суть її полягала в тому, що родич Молибогovichа Пилип запрошує Данила у свій замок у Вишні, і там відбудеться убивство Данила. План підтримували й перемишльські бояри. У разі

вдалої реалізації княжий стіл у Галичі мав зайняти Олександр Белзький.

Галицький тисяцький Дем'ян викрив змову. Данило висилає на Белз військо. Олександр рятується втечею до Перемишля. Усіх бояр роду Молибогovichа заарештовують, їхнє майно конфісковується.

Але спокій у галицькій землі так і не настав. Ми це добре бачили. З Перемишля доходить вісті, що Олександр готується до війни з Данилом.

І князь збирає у Галичі народне віче. Він запитує у городян: «Чи хочете бути вірними мені, щоб я міг піти на моїх ворогів?» І у відповідь пролунав голос соцького Микули, гучний мов з труби: «Пане! Якщо не подушиш бджіл, меду не з'їси». І всім стало зрозуміло, що під бджолами мались на увазі бояри.

Ми стояли й слухали. Ми – княжі пііти, півчі, маляри, люди книжні, скоморохи, танцюристи. Ми – окраса княжої трапези й ті, хто наповнює свята своєрідним настроєм. Нам робилось якось ніяково від почутого й побаченого. Що власне відбувається? Князь на князя, боярин на боярина, брат на брата... Сваряться між собою свої, а тим часом чужинець гострить меча та готується напасти на Святу Русь, аби завдати їй смертельного удару. Допоки усе це триватиме? І що треба зробити, аби в очах Всемогутнього Бога постати без гріха й омани? Як скупити провини наші?

Ось, що керувало мною, що керувало усіма нами, стоячи на широкому Галицькому майдані, званому Золотий Тік. Перемишль був згодом. Я вам відкрився і назвав причину моєї втечі з єпископом Артемієм

Данило рушив на Перемишль. Знову мала пролитися братська християнська кров. Олександр насправді виявився слабодухим і нікчемним. Він утік до угрів. Данило виряджає за втікачем погоню, яку очолив боярин Володислав Юрійович. І що ж? Пристав Юрійович до Олександра, перекинувся на його бік. Разом утікали до угрів. Конфіскував Данило маєтки того боярина-зрадника. Та хіба від того комусь стало легше?

Уже в угорській землі їх двоє – боярин Судислав та князь Олександр. І намовляють вони короля Андрія проти Данила.

Року 1232-го – нова навала угорців на Галицьку Русь. А князя у столиці немає. Я то добре знаю, бо оповідали мені люди з княжого двору, що вирушив Данило полагоджувати справи з наддніпрянськими володарями.

Галич здався угорцям без бою. Ми бачили – усі бояри галицькі піддалися королю Андрію. Навіть Климента, ще учора вірний пес Данила, навечно покрит себе ганьбою зради. І посадив угорський король на галицький стіл свого сина – також Андрія.

У другій половині 1233 року Данило зі своїм військом рушив на Галич. Я спостерігав, як у стані бояр відбувається розкол. Перемога Данила неминуча! І почали перебігати до нього. Міщани галицькі бачили Данила своїм князем. Тому й вийшли зустрічати Данила. Був серед них і я. І бачив, як стараються задобрити Данила знатні бояри як от Доброслав Судич та Гліб Зеремійович. Я тримав у руках гуслі, на яких і вигравав. При боці у мене був причеплений меч. Отак воно якось вийшло.

А королевич Андрій разом зі Судиславом та угорською залогою замкнулись у галицькій цитаделі. Вони розраховували на підмогу з Угорщини. Вона так і не прийшла. Згорьований Андрій наприкінці року помер у цитаделі. Обложені вирішили здатися на милість переможця. І Данило великодушно відпустив свого лютого ворога Судислава разом з рештками угорського війська. Чому він так вчинив – невідомо!

Данило начебто утвердився у Галичі. Але вже року 1234-го Данило вирушив на допомогу київському князеві Володимирові, проти котрого виступили чернігівський князь Михайло та смоленський Ізяслав Мстиславович. І поки Данило бився у степах з половцями, бояри у Галичі посадили на престол Ростислава Михайловича Чернігівського. А Данилові порадили: «Княже! Галичани умишляють на тебе – не згуби себе, йди геть!»

Туга напала на мене. Що коїться на Русі? І допоки триватимуть чвари? Чому ми ніяк не можемо згуртуватись і явити світові сильну державу? Гуслі мої наче самочинно награвали невеселі мелодії:

*Тече річка з поля,
А другая з моря.
Та викупи, ненько моя,
Мене з сего горя.
Тече річка з поля,
Та водиця тепла.
Та викупи, ненько моя,
Мене з сего пекла.*

***

*Соловейку маленький!
В тебе голос тоненький.
Защобечиш ти мені.
Що я в чужій стороні,
Нема роду при мені,
Нема роду, ні родця,
Ні матуси, ні отця.*

*Хоть би була родина,
Хоть маленька дитина,
Вона б мене провела,
Слизоньками облила...*

Аж тут вирушає року 1238-го Ростислав у похід проти Литви. З ним чисельна рать бояр. Був намір покарати союзних Данилові литовських князів. У відсутність Ростислава у Галичі поряdkували боярин Григорій та єпископ Артемій. Ось і добрались до мене! І помчали до Данила гінці: «Прийди, княже Данило! І прийми град!»

І Данило прийшов. І знову та вкотре заволодів Галичем. Сів на столі свого батька.

А ми втікали! Наче тать остання, злодії і лихоїмці. Що вдієш – Перемишль завжди був оплотом великого боярства. І казав мені владика Артемій, солодко лилися його слова у моє вухо: «Будеш, Митусо, сидіти у моїх палатах та звеселяти мене і гостей моїх своїм співом. А політику залиш мені».

Але не задля єпископа я відважився на цей, як з'ясувалось згодом, немудрий крок. Я не був гордим, як пишеться у Літописі. Я був собі співцем, оповідачем билин, виконавцем власних пісень. Я стояв поряд з князем Данилом, бо дуже шанував його. Він платив мені тим же.

*Та не гнівайся, пане господарю!
Ми твого двора не минаємо!
Ми твій двір звеличаємо!
Вставай з постелі, очиняй двері,
Застеляй столи всі тисові,
Клади калачі з ярої пшениці,
Прибуде до тебе а троє гостей,
А троє гостей – троє радостей,
Що перший гостю – ясен місяцю,
А другий гостю – дрібен дощук,
А третій гостю – ясне сонечко...*

І от – розплата! Утік у угри єпископ Артемій. Його місце дуже швидко посів єпископ Мемнон, котрий почав вірою і правдою служити Данилові. Так і повинно бути. Я ж зостався у Перемишлі задля неї – моєї лебідки.

Мене ж схопили наче злодія. Я волав, я благав, я просив їх дати мені змогу порозмовляти з князем. Він би мене вислухав, зрозумів і пробачив. Бо не ворог я йому. Стільки часу я провів у княжих палатах, тішачи гостей князя грою на гусях. І що тепер? І як бути? Як достукатись до вух князя Данила?

Наді мною – чотирикутний отвір порубу, куди мене кинуто наче собаку. І нікого, і нічого. Тільки високо-високо видно клапоть неба. Голубе воно, чисте і ясне. І далеко до нього, як ото до князя Данила... Що ж, почуй мене хоча б Ти – Всемогутній Боже....

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

(Продовження з № 325)

КНИГА ДРУГА

1.

– Ти якої думки, не піти нам після обіду кудись порибалити? – запитала Ірина Віктора, насипаючи йому в миску борщу з каструлі, котру Марія щойно принесла до столу, що на подвір'ї, де вони обідають влітку.

– Сьогодні ні, мила, – відповів Віктор. – Після обіду до диспансеру може прийти навіть більше пацієнтів, ніж вранці. Я ж казав тобі, що кілька туристів – «скурсантів», як називають їх тут люди – захворіли на понос; певне, з'їли щось несвіже або напились води нечистої, бо у всіх сильний біль у шлунку, а головню в кишечнику. Та не будемо про це саме за столом.

– Шкода...

– Я теж радо взяв би вудку і втік би кудись з тобою, але, на жаль, сьогодні не можу. Мабуть, до диспансеру прийдуть і діти, а для них така інфекція ще більш небезпечна, ніж для дорослих. Хочу обов'язково довідатися, що вони їли чи пили. Здається, туристи купували ковбасу в тутешньому магазині. Піду та перевірю.

– Мені жаль людей, котрі захворіли, а головню дітей, але ти, я певна, допоможеш їм одужати. У той же час шкода, що не підемо сьогодні рибалити – є в нас черв'яки, а день сьогодні просто чудовий для риболовлі, не так?

– А, може, Іринко, ти підеш сама, якщо охота, га?

Хоч Ірина нетерпляче ждала від Віктора саме цю пропозицію, прикинулася незадоволеною:

– Самій скучно...

– То чому? Ти ж не раз ходила сама. Не треба тобі йти кудись далеко. Піди, приміром, на канал, що біля пристані, або біля прикордонного пікету, де оте невелике озеро, куди ми колись ходили.

– Побачу. Може, піду... – байдуже відповіла Ірина.

– Аякже. Іди, чому б тобі не піти? Налови риби й за мене, – підохочуючи її, усміхнувся Віктор.

Якийсь час вони їли мовчки. Ірина глипнула крадькома на Віктора – побоювалася, щоб він не покмітив, що вона конче хоче йти рибалити одна. Чи не тому порадив він їти їй біля пікету прикордонників? Бо

чому, коли верталися вони додому після останніх «зборів», Віктор сказав Ірині – правда, сміючись, але, може, їй тільки здавалося, що ніби жартома і маючи на увазі лише танець, – сказав їй, що він дуже радий мати лейтенанта Мушата за надійного замісника. Невже він щось підозріває? Хоч на тих «зборах», як вони домовились, Ремус Мушат викликав

Ірину танцювати лише двічі і, взагалі, танцював він зі всіма дамами, а найчастіше із вихователькою Лілі, через що Дмитро Бобенко заявив голосно: «Мені здається, товариші, що невдовзі танцюватимемо на весіллі!..». Тоді чому сказав їй Віктор, що вважає Ремуса своїм надійним замісником? Був то натяк, чи він сказав те тільки так, жартома? Коли Ірину мучили ці вагання, вона пригадала, що під час останнього танцю Ремус сказав їй пошепки, але дивився вбік, роблячи вигляд, що йому все одно з ким танцює: «За те, що цього вечора я був покараний танцювати зі всіма бабами, жду від тебе солодку винагороду. І то якнайшвидше...».

За останні тижні відносини між Іриною та Ремусом Мушатом ставали чимраз серйознішими, закоханість небезпечно перетворювалася у пристрасну любов. Але зустрічалися вони досить рідко, і ці зустрічі були короткими, полохливими й, розуміється, для Ірини небезпечними. У невеликій та ізольованій місцевості, якою є Сфинту-Георге, дуже важко зустрічатися крадькома, щоб ніхто не помітив. Якщо Ремус Мушат міг рухатися вільно, Ірина чимраз трудніше знаходила причину чи якийсь привід виходити одна з дому так, щоб не викликати підозру Віктора. Хороша нагода траплялася рідко. Віктор не покидав місцевість, хіба раз у рік їздив до Тулчі на нараду лікарів, коли присутність була обов'язковою, бо на місячні й кварталні засідання він посилав акушерку Аглаю. А відколи зарплату одержують від місцевої сільради, не їздила й вона в районне місто. Знайти мотивацію для відсутності було легко: то вагітна жінка мала от-от народити дитину, і викликали лікаря, то якась хвора людина потребувала лікаря в селі, але й районне управління не дорікало за відсутність.

А таке Іринине рибальство «на одинці» обов'язково викликало б підозру. Ще іноді, коли Віктор у диспансері, Ірині вдавалося побігти на кілька хвилин до «каземату», тобто до їхнього таємного місця, до їхнього «гнізда», і то щоразу о десятій годині – так домовились Ірина з Ремусом, бо не було іншої можливості зв'язатися чи переказати. Але і так їхні зустрічі тривали лише кілька хвилин і то не без небезпеки, що може побачити їх хтось, хоч вони дуже остерігалися цього. Попри все це, їхні зустрічі о десятій годині відбувалися тільки під час шкільного

року, і то лиш восени та навесні, бо взимку вони були просто неможливі. О десятій Ірина задавала учням поточну контрольну роботу або якесь інше завдання і бігла щодуху до «каземату», але завжди боязко, щоб хтось не побачив, що вчителька іде туди, куди не повинна вона йти о тій годині. А дійшовши до озерця, вона швидко просувалася крізь густий очерет до того місця, де Ремус «звив» їхнє таємне гніздо. Небезпечно було, щоб хтось побачив Ірину не тільки, коли йшла туди, а й коли верталася, бо не могла відповісти, чому вона в тому місці, а не в школі?! Та Ремус знайшов зручне пояснення на будь-який випадок: порадив Ірині мати в сумці ще один шарф і, в разі потреби, вона завжди зможе сказати, що вчора, коли рибалила в тому місці, загубила шарф, а сьогодні знайшла – ось він. Але яке то задоволення – бути в «гнізді» і постійно тремтіти від страху? Проте, вони палко бажали бачитись якнайчастіше, якщо можна б, навіть щодня.

Для Ірини стало дещо простіше під час десятиденних відвідин свекра та швагрової. Віктор бажав показати Ілашеві та Аспазії мальовничі, просто чудові місця, та, певне, не всієї Дунайської дельти, а кілька з тих місць, що не дуже далеко від Катирлезу. Він посадив їх у диспансерський човен, взяв Євстатія за гребця, а Ірину попросив, щоб не ображалася, що не бере і її, і не бере не тільки тому, що човен малий – якось помістились би всі, – а просив її побути в диспансері отих кілька годин, поки вони катаються, бо може з'явиться якийсь пацієнт, а найбільше тому, що міг би зателефонувати хтось із районного управління; в такому разі вона хай скаже, що лікар у селі, відвідує кількох вагітних, і хай скажуть їй, що передати лікареві.

Чотири дні підряд катав Віктор свого батька й сестру навколишніми чарівними місцями, каналами, Дунаєм, до Чотіки та Сакаліна, а Ірина сказала Ремусові, що кілька днів вона буде сама в диспансері. З обережності він відвідав її один тільки раз, таки наступного дня. Ірина замкнула двері диспансеру, і вони провели кілька гарячих хвилин на консультаційному ліжку, але й тут побоювалися весь час, щоб не прийшов хтось.

Ірина запропонувала Ремусові, щоб він прийшов до неї й наступного дня, але він, більш розсудливий, уважав, що було б надто небезпечно – може, хтось уже бачив його, коли приходив до диспансеру, а якщо ні, то побачить, коли виходитиме, могла побачити його навіть якась ткаля із сусідньої майстерні або якийсь перехожий, і скажуть лікареві.

– Краще скажи ти йому, – порадив Ремус, одягаючись поспіхом.

– Що-що?! – пискнула Ірина, наче попарена. – Це ти жартуєш?

– Підожди, підожди, – пробував лейтенант заспокоїти її. – Ніякий це не жарт. Краще скажи ти чоловікові, що я шукав його – хотів щось говорити з ним.

– А ти що йому скажеш, коли питатиме, чому шукав його?

– Скажу, наприклад, що хотів пропонувати йому партію покеру. І, щоб не було жодного підозріння, іду уже-таки до завідуючого гастрономом, а то й до директора дому культури пропонувати їм те ж саме. Мій план бездоганий, правда?

У той день Ірина не наважилася сказати Вікторові, що до диспансеру приходив лейтенант Мушат і хотів говорити з ним про щось. Вона бажала спершу заспокоїтися повністю, щоб не було жодної небезпеки видати себе чимось, скажім, тремтячим голосом. Крім того, вона ждала, щоб Віктор сам цікавився, як і день перед тим, чи під час її «вартування» в диспансері були якісь проблеми. Але Ірині посприятило й те, що всім знову дуже сподобалася екскурсія, а Аспазія була просто в захваті й не переставала розказувати, які прекрасні місця бачила вона: ліси очерету, гарні та чудні птахи, а які розкішні квіти, канали, мов якісь тунелі, що пробивають зелені хащі комишу! Бачила вона також довгу сріблясту гадюку, що байдуже пропливла впоперек каналу і навіть не звернула жодної уваги на їхній човен; бачила Аспазія ще й безліч гнізд, поля водяної лілії, різнобарвні метелики та бабки, назбирала вона з води чудні гулясті та колючі фрукти, так звані «чортівські горіхи», кілька з яких Аспазія навіть куштувала й переконалася, що на смак вони подібні до недоспілих горіхів.

Всім сподобалося кількогадинне катання, а тепер зголодніли й засіли за стіл на подвір'ї. Ілаш відкупорив пляшку самогонки й запросив Матея й Марію випити разом стаканчик.

Тільки наступного вечора, коли лягали спати, Ірина виключила світло, щоб Віктор не бачив її обличчя, і сказала байдужим голосом, наче повідомляла щось зовсім незначне:

– Ти, певне, втомлений і хочеш спати... Я теж. Але забула-сми казати тобі, що вчора приходив до диспансеру лейтенант Мушат...

– Так? – здивувався Віктор. – А чому?

– Не знаю. Казав, що хоче з тобою про щось говорити... Коли я настоювала, щоб він сказав про що саме, аби передати тобі, Мушат відповів сміючись, що то чоловічі справи. Я сказала, хай прийде після обіду. Був?

– Ні, не приходив. Мабуть, не мав він нічого спішного, – сказав Віктор сонним голосом. – А тепер пора спати, бо завтра я знов буду екскурсоводом. На добраніч! – Віктор поцілував Ірину й повернувся спиною.

(Продовження на 42 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 41 с.)

Тільки на передодні від'їзду зі Сфинту Георг'є Аспазія вирішила розказати Вікторові та Ірині про два весілля. Всі сиділи на подвір'ї за обіднім столом. Вони закінчили перші дві страви й ласували десерт – Марія подала до столу повну макітру пирогів з листового тіста, начинених чорною ікрою. До цих пирогів дуже смакувало вино.

– Якщо ще захочете пирогів, – сказала господиня, – візьміть із таза, що в духовці. Я біжу на пристань, де причалив товарний пароплав, може, вдасться купити перцю для фарширування.

Марія квапно покинула подвір'я, а Аспазія тільки тоді ніби набрала відваги й засміялася весело:

– Тату, чи не поділитися з ними радісною й найважливішою для мене новиною?

– Аякже, доцю.

– Ну, ось! – дівчина вдихнула на всі груди. – Доводжу до вашого відома, що восени виходжу заміж!

– Браво! – скрикнув Віктор. – Широ поздоровляю тебе, сестричко! Дай Боже, щоб ти була щасливою! А чому ти тільки тепер нам про це говориш? Е, в такому разі йду принести ще вина – вип'ємо за твоє щастя! – поцілував Віктор Аспазію в розпашілу щоку.

– Поздоровляю! – сказала й Ірина. – Це, дійсно, чудова новина!

Віктор приніс пляшку вина і, наливаючи всім, поцікавився:

– І хто твій щасливий наречений, Аспазійко? Тобто – наш шурин.

– Чезар. Чезар Крачун, – весело відповіла Аспазія.

– Чезар Крачун? – здивовано запитав Віктор. – Він, значиться, не з нашого села, бо у Златні, наскільки мені відомо, нема такого.

– Так. Чезар не від нас, – пояснила Аспазія. – Він прибув у Златну два роки тому – працює старшим сержантом у нашій міліції.

– Міліціонер? – здивувалася трохи надто голосно Ірина. – Але, певна річ, нічого, якщо...

– Підождіть, я вам, Іринко та Вікторе, поясню, – вмшався Ілаш у бесіду. – Чезар хороший хлопець, бідована дитина, сирота, виріс у дитячому будинку, але нещасне дитинство не зламало його. Хлопець старанно вчився грамоти, закінчив унтер-офіцерську школу в Кимпіні, так здається, у Кимпіні, правда, Аспазійко?

– Иги! – радо підтвердила дівчина.

– Ну, а тепер, – повів Ілаш далі, – він старший сержант у нашій міліції. А скажу вам ще таке: запам'ятайте, що з-між бідованих дітей завжди виходять порядні люди. Крім того, не всі міліціонери злі та дурні.

– То правда. А якщо він хороший хлопець, і ти, Аспазійко, його любиш... – почав Віктор.

– І він Аспазію, – не дала Ірина йому доказати.

– Певна річ! Отже, якщо ви любите одне одного, зичимо вам всього найкращого, щастя-здоров'я та повну хату дітей!

– Дякую, Вікторку! – сказала Аспазія сміючись і плачучи разом.

– Ти чому?.. – почав Віктор, але Ілаш звернувся до нього та до Ірини:

– Я давно плекаю надію мати внуків, та поки що їх нема. У Домки нема своїх дітей, про бідного Михайла нема що й говорити, Веронця каже, що ніколи не віддасться, а її бабуся, себто моя теща, у котрої вона тепер живе, признала, що ця моя дочка планує стати монахинєю, – Ілаш пильніше подивився на Віктора та на Ірину, – а ви, вижу, теж не спішитесь із дітьми...

– Тому-то я й бажав Аспазії мати повну хату дітей... – усміхнувся Віктор, уникаючи прямої відповіді на батькові слова, а Ірина почервоніла так сильно, що всі помітили.

Ілаш попробував заспокоїти її:

– Тобі, Ірино, нема чого соромитись моїх слів, бо смисл кожної сім'ї – це збільшувати свій рід. Так велить Господь, отож поспішіть родити дітей.

Але Іринині емоції, через які вона почервоніла, мали зовсім іншу причину: мабуть, минули два тижні, відколи вона підозріває, що завагітніла, та не те, що підозріває, а вже таки певна, що вона вагітна, але «автор», розуміється, не Віктор, а Ремус, оскільки Віктор заспокоював її, коли ще жила вона у мадам Софіки, щоб не боялася, що завагітніє, бо він і ще кілька його колег провели аналіз на плідність в лабораторії медінституту, і Вікторів результат виявився негативним. І то, мабуть, правда, якщо вона досі ще не була вагітною. А тепер – диви! Перелякана цією ситуацією, Ірина зізналася Ремусові про її вагітність, але звістка не здивувала його, а швидше

викликала радість, Ремус старався заспокоїти Ірину, і вони стали обмірковувати вдвох, як вийти з цієї скрутної ситуації. Ірина твердила, що необхідно негайно зробити аборт, тільки де ж його зробити?! Тільки у Тулчі. Ірина могла вигадати якийсь привід і поїхати в райцентр – тематичне засідання педкадрів, інструктаж тощо. А що, коли Віктор захоче їхати з нею? Певна річ, що захоче. Що їй робити у такому разі? Просто жах! Ситуація ставала прямо безнадійною! А це головне тому, що, припустім, навіть, якщо Ірині вдалося б поїхати до Тулчі без Віктора і там збутися вагітності, в такому разі, на першому засіданні лікарів у Тулчі, Віктор обов'язково довідається про це: певна річ, що лікар, котрий зробить операцію, поцікавиться у Віктора, як почуває себе його жінка після аборту. Погано й те, що Ірині та Ремусові залишилося не так вже й багато часу на розв'язання цієї небезпечної проблеми, бо потім...

Поки що Ілашеві слова приглушили в певній мірі Іринине переживання, та ще й тому, що Аспазія – теж дуже рум'яна, але зі зовсім іншої причини – заговорила, вже усміхаючись весело:

– Отже запрошуємо вас на моє весілля! Вінчання відбудеться 18 жовтня, і я надіюся, що ви приїдете!

Відповів їй Віктор:

– Будь певна, сестричко, що ми постараємося приїхати. Для Ірини простіше: кілька днів її може замінити хтось із колег. Складніше для мене – закон не дозволяє залишати мешканців ізольованого села без медичного догляду. І не тільки закон. Бо якщо тут захворіє хтось, а лікаря не буде, що тоді? Правда, в катирлезькому диспансері повинні бути два лікарі, крім мене, ще й педіатр, а районне управління обіцяє вже стільки часу призначити педіатра, але досі, як бачите, його ще нема. Якщо до вересня не прибуде, на кварталному засіданні скажу директорові, нехай відкомандирує сюди на тиждень-два лікаря з Тулчі. Так що, Аспазійко, приїдемо потанцювати на твоєму весіллі!

– Я дуже рада! – Аспазія встала з-за столу, гучно поцілувала Ірину та Віктора, а далі додала: – Я з нетерпінням жду, аби ви познайомились з Чезаром! – вона замовкла на мить, потім подивилася на брата: – Теж цієї осені віддається й Оксана... Через дві неділі після мого весілля.

Засіло довше мовчання, яке бажав порушити кожен із присутніх, але ніхто не знав з чого почати. Віктор задивився на свою сестру, очікуючи, певне, ще якихось подробиць. Ірина втупила погляд у Віктора, цікава піймати його реакцію на вістку про те, що його колишня кохана виходить заміж. Аспазія почувала себе ніяково, бо вона спричинила неприємний мо-

мент, але й горда, що додержала свою обіцянку сповістити братові в разі, якщо Оксана вирішить здійснити такий крок. Тому вона додала:

– Оксана виходить за парубка з Калафіндешт.

Її слова ще дужче поглибили незручне мовчання.

Ще через дві-три хвилини Ілаш припалив цигарку й заговорив навмисне байдужим голосом:

– Та вже ніби настав час і для Оксани... – і зараз же перейшов на інше: – Для нас ваше прибуття буде неабиякою радістю, а найбільшою для Михайла, бо ми вже побули трохи разом. Надіємося, що приїдете хоч би на два тижні.

– Нам теж так хочеться, – заговорила Ірина нормальним тоном, а це значить, що вона майже повністю прийшла до себе. – Але й бракувати з роботи не можемо хтозна-скільки. Бо якби весілля було б під час літніх канікул, а у Віктора була б відпустка, тоді...

– Влітку не дуже дозволяють заводити весілля, – відповів їй на те Ілаш.

– Заборонено? То чому? – незадоволено запитала Ірина.

– А тому, що в колективному господарстві та, взагалі, в полі – жнива у розпалі, – пояснив їй Ілаш. – Але раніше були весілля і влітку, хоч восени таки краще, бо тоді в людей є все необхідне. А вже, якщо завелось про це, ви теж повинні мати своє весілля, тобто повінчатися в церкві, зробити, як кажуть, усе по-людськи. Бо без шлюбу перед вівтарем то не є справжнім єднанням.

– Та здалося б... – сказав Віктор, але Ірина його перебила:

– Так пише мені й мама. Але, на жаль, ми цього не можемо робити. Мене викинули б з роботи, тим більше, що з минулого року я вже член партії... Вікторові, може, нічого не станеться, бо він і не член партії, і його не викинули б, бо котрий лікар згодився б прийти в цю нудну пустелю?..

– У такому разі, тебе теж не викинуть, не так? – зауважив Ілаш. – Якщо його не викинуть, чого б викинули тебе?

– Бо без Віктора закрили б диспансер і не мав би хто лікувати тутешніх людей, а без мене не закрили б школу; крім того, знайдуться учителі, котрі – волею-неволею – приїдуть сюди...

– Ну, якщо так, заведемо ваше весілля у Златні.

– І ви гадаєте, що не знайдеться «добродушна» людина, котра негайно донесе про це, куди треба? – чимраз палкіше відповідала Ірина.

Настало знов неприємне мовчання.

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІСОРУБИ

(Коротка народна драма в трьох діях)

Дорогому другуві – композитору Іванові Ліберу

(Продовження з № 325)

Пісня II

ГУЛЯЮТЬ ЛІСОРУБИ

З лісу виходить лісник, разом з волоськими дівчатими та хлопцями.

Підходять до вогню.

Лісник:

Буне сяр¹, добрі люди,
чесні газди-лісоруби!
Навіщо вам сумувати,
сумних співанок співати?

Виймає зі сумки пляшку з горілкою, пригублює і подає одному з лісорубів.

Ваша пісня серце крає,
нехай сум з ніччю щезає!
Та заграйте у сопілку,
а я візьму в данец² дівку.

Перший лісоруб виймає з торби сопілку.

Перший лісоруб:

Заграю вам, фанний пане, а ви потанцюйте.

Починає грати напіввеселу мелодію.

Лісник:

Давай грай, але бистрої, веселішої, найвеселішої...

Лісоруб почав грати веселу мелодію, а лісник потяг дівок за собою в танець.

І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Жоаке, жоаке Маріоре,
ки мні ініма ушоре³.
І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Гай, Іляне, ла пояне,
Се куледжем буруяне⁴.

І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Жоаке⁵, жоаке –
на два боки –
Гоп аша, ші яр аша⁶!...

Волошини Іван та Павел, домовившись, підходять до танцюючої трійки і виривають дівчат. Іон Маріору, а Павел Іляну. Розгублений лісник зупиняється на хвилинку, а далі підстрибує до старої Ксені і тягне її в танець.

І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Жоаке, жоаке –
на два боки –
Гоп аша, ші яр аша!...

Стара Ксеня:

Коби-м така до кужелі,
як у данци – гайда лелі.
Коби-м така кужіль прясти,
як у данци собов трясти...

Лісник:

І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Жоаке, жоаке –
на два боки,

а я буду на чотири,
коби лиш дустало сили.
Гоп аша, ші яр аша!...

Волошин Іон:

Маріора із Банату,
не вміє підмести хату,
ні підмести, ні вмітати,
тільки хлопців цілювати.
Гоп аша, ші яр аша...
Пини мийні діміняца⁷.

Маріора:

А ти, Йоне, дуже фанний,
та дуже гонорний,
ходиш у чистій сорочці,
тільки комір чорний.
І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!

Лісник:

І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Жоаке мошул ку баба,
Де се румпе подяуа⁸.
Гоп аша, ші яр аша!...

Другий і третій лісоруб починають танцювати. Запрошують Іванка, але той відмовляється.

Другий лісоруб:

А сокира й топорище –
то моя амара⁹,
а пан лісник й баба Ксеня –
дуже фанна пара.

А пан лісник й баба Ксеня –
фанненько данцюють,

¹ Буни сара – добрий вечір.

² Данец – танець.

³ Танцюй, танцюй, Маріоро.
бо ми легко на серденьку...

⁴ Вийди Іляно, на поляну,
будемо збирати бур'ян.

⁵ Жоки – танцюй.

⁶ Гоп так і знову так!

⁷ Аж до завтра ранку!

⁸ Танцює дід з бабою,
аж підлога ламається.

⁹ Амара – гіркота.

Та дивітса, люди добрі,
ци са поцулють.

Стара Ксеня:

Стара баба, як колода,
а танцює, як молода.
Стара баба, як бідуля,
А танцює, як дівуля.
Гоп-гоп, гоп-гоп!

Лісник:

І-і-і ю-ю-ю-ю ю-ю-ю!
Фачець лок¹⁰, фачець лок,
Бо заходить баба в жок.
Гоп аша, ші яр аша!...

Третій лісоруб:

Будеме са ой, ліснику,
за ту Ксеню бити,
бо юй треба щосуботи
дві чорби¹¹ варити.

Одна буде капустяна,
друга – бурякова,
одна буде лісорубська,
друга – лісникова.

Одна буде із фасульки,
друга з бураченька,
Лиш би наша тітка Ксенька
була здоровенька!

Другий лісник:

Ой здоров, каже, здоров,
як са, Ксеню, маєш,
принесу ти старі гачі,
ци ми закорпаєш?

Стара Ксеня:

Старі ти не закорпаю,
нові ти не куплю,
та не ходи бурш до мене,
бо я тя не люблю.

Третій лісник:

Аж ня любиш, файна душко,
люби ня самого,
та не люби попри мене
товариша мого.

Другий і третій лісоруб:

Ой, варишем доріжечка,
варишем, варишем,
любо би ми постояти
з моім товаришем,

любо би ми постояти,
наговоритиса,
того личка біленького
нацуловатиса.

Стара Ксеня:

Та цуловав любко личко,
а й, зобиймав дуже,
та вже сесе, файна душко,
на два годи уже.

Другий лісоруб:

Та два годи варю воду,
а вода водою,
та два годи я уд біди,
а біда за мною.

Третій лісоруб:

Та зажди ня, моя мила,
два годи – немного,
та не будеш бановати,
дівчино небого.

Перший лісоруб

(припиняє ґрати на сопілці):

Досить вам бицкатися, ану по-
дайте пляшку, бо зі сухим горлом
ні жаба не квакає...

Лісник:

Ось бачите, як весело, а ви всі
розтужились, розголосились, ще не
дай Боже, якусь біду накликаете.

(Далі буде)

¹⁰ Фачеці лок - розійдїтьса

¹¹ Чорба – борщ.

Степан Крістіан ТРАЙСТА

ЕЛЕКТРИЧНА ЛАМПА

Він трохи насупився, щоб краще бачити крізь брудне, туманне відображення. Приклав палець до щоки, там де починався шрам, і відчув його, як сліпий, що намагається читати.

Минала перша година ночі, але він не міг заснути, тож милувався своїми шрамами. Хоча захоплювався ними з якоюсь ненавистю, зрештою вони нагадували йому про аварію кожного разу, коли він їх бачив, або хтось згадував... а люди весь час запитували про них. Правда, він не міг сказати, що цілком ненавидить їх. Вони надавали йому таємничого вигляду, змусили його виглядати іншим, ніж тим, ким він був.

Насправді його життя було досить нудне, якщо не брати до уваги аварію.

Провів пальцем по шрамові й зупинився на шиї, біля ключиці.

Іноді йому снилися кошмари, снилася аварія – він переживав її знов і знов, спочатку аварію, а потім мертву тишу перед тим, як прийшли ті, що вивели його з розбитої машини, чув голос батьків, ніби вони були там, поки він спав, але все це був тільки поганий сон.

Потім розплющував очі, і сувора реальність вражала його, і все життя проходило перед очима, ніби намагався пригадати щось.

Переклав палець на лоб, на інший рубець, який майже торкався лівої брови.

– Цезаре! – почувся жіночий голос з іншої кімнати.

Це був голос його коханої, вони жили разом у бідній квартирі, і вона була вагітною.

– Вже йду! – відповів байдужим голосом.

Через кілька хвилин він вийшов із ванної кімнати, вимкнув світло і ліг спати.

* * *

Дні минали повільно, і кожен новий день здавався важчим і довшим, ніж попередній, залишаючи вкінці лише стан повного виснаження й гіркого присмаку в роті.

Через кілька місяців у них народився син, і незабаром їм вдалося переїхати в більш пристойну квартиру.

Справи починали налагоджуватися, навіть його кошмари припинились.

Через рік він зробив їй пропозицію, і вони влаштували невелике, але гарне весілля. Роки минали, і після кількох підвищень зарплати та отримання вищої посади життя здавалось вже й не таким поганим.

Одного вечора, після вечері, Цезар проходивши крізь вітальну кімнату, помітив щось дивне – електричну лампу... йому здалось, що вона не була схожа на звичайну лампу... у ній було щось незвичне, незрозуміле, яке не можна пояснити словами.

Дивлячись на лампу, відчув, як побіг мороз по його спині. Не міг відвести очей від неї, але чому?

Підтягнув крісло ближче і вирішив дивитись на неї, ще кілька хвилин.

Наступного ранку його дружина зайшла у вітальню і з переляком глянула на нього... він сидів на краю крісла дивлячись на лампу.

– Ти пробув тут цілу ніч? – запитала переляканим голосом.

Він повернувся обличчям до неї, але хтосьна чи запримітив її, після чого знову перевів погляд на електричну лампу, і вказуючи пальцем ледь промимрив:

– Див-в-вись л-л-лампа!

Вона дивилася розгублено на нього, пробуєчи вгадати, чи не п'яний він.

Електрична лампа! Ну і що?

Для неї вона була просто світильником, а для нього?

Оголошення

Шановні читачі, кореспонденти, співпрацівники «Нашого голосу», повідомляємо, що електронна адреса редакції змінюється.

Наша нова електронна адреса:

nas.holos@uur.ro

Також візьміть до уваги, що ми будемо приймати кореспонденцію на стару електронну адресу лише до кінця поточного року.

Редакція «НГ»

Для нього електрична лампа була таємничим предметом з нереальною формою.

– Так, я бачу її, що з нею?

– Як, що з нею? Що ти маєш на увазі!? – крикнув він так, ніби вона щось дивне сказала. – Що ти маєш на увазі?! – повторив ніби не розумів її слів.

Але вона не відповіла нічого. Залишила його дивитись на електричну лампу, а вона... їй треба вести дитину до школи, їхати на роботу, готувати обід, і робити все, що потрібно в хаті, без його допомоги.

Дитина запитала:

– Мамо, а чому тато дивиться на лампу?

Вона гірко посміхнулась і відповідала:

– Тато втомився, синку! Давай, не будемо його турбувати сьогодні!

Подумала, що все виясниться, коли повернеться з роботи.

Виходячи з дому, вона перелякано глянула на нього, хотіла запитати, що з ним – переживала за нього, бо ніколи не бачила його таким.

Швидко проштовхнувши дитину через вітальню, повернулась обличчям до нього, щоб сказати йому, що вони йдуть, але замість того запитала:

– Що трапилось, Цезаре... що трапилось?

Хоча її запитання було риторичним, він не знайшов відповіді на нього.

В її голосі відчувався сум... у кожному сказаному слові... у кожному звуці... які відлунювали в його свідомості, чи може підсвідомості...

Тоді він зрозумів, що те, що він робить, не є нормальним. Але та лампа... вона притягала його, наче магніт, манила, заворожувала, примушуючи дивитись на неї...

***

Він продовжував дивитись на електричну лампу, а життя протікало повз нього.

Через кілька днів дружина забрала дитину і покинула його.

Скоро його звільнили з роботи через відсутність.

Через кілька місяців його виселили з квартири.

***

Все те, заради чого він працював ціле своє життя, зникло, він залишився ні з чим... окрім електричної лампи.

У брудній кімнаті, в якій жив, панував безлад. Він напівзаспаний сидів у кріслі посеред кімнати, дивлячись на світло лампи, і час від часу намагався заснути.

Одного разу заплющив очі, намагаючись звільнити свій розум, пробуючи уявити собі електричну лампу, не дивлячись на неї, але дивно – не міг цього зробити.

***

Зі заплющеними очима нарешті зрозумів, що не в порядку з електричною лампою. Відразу зрозумів, що лампа не була реальною, так само, як і його життя, яке він прожив, ані дружина, дитина – ніхто! Вони не існували.

Розплющив очі, і неонове світло врізало його своїм молочним світлом.

У той кліп ока встиг побачити своїх батьків, які сиділи біля його ліжка.

Далі почув голоси лікарів, рип дверей, кроки і рідний голос його матері:

– Слава тобі, Господи, що повернув нам його!

V Національні збори

Роль освіти та місцевого державного управління у збереженні української ідентичності

1-4.09.2021

ПОЧЕСНА ГРАМОТА

СВІТОВИЙ КОНГРЕС УКРАЇНЦІВ
нагороджує цією грамотою з нагоди 30-ліття

Союз Українців Румунії

за довголітню жертвовну працю
для добра українців у Румунії і в Україні
та за співпрацю зі Світовим Конгресом Українців
у просуванні українських інтересів на міжнародному рівні

Павло Грод
Президент

2 вересня 2021 р.

